

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

יתרו תשט"ז (חלק ב)

דרוש התעוררות מוסר לימי השובבי"ם

ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי

- בשבת פרשת יתרו מתעורר הכח של קבלת התורה על ידי הקריאה
- אי אפשר להיות סגולה מכל העמים, רק על ידי הברלה גמורה מן העמים
- ענין ההברלה שלא להיות מתחבר לדרכם אף כחוש השערה • דברי התרגום יונתן בעשרת הדברות, בחובת ההרחקה מעוברי עבירה • הנס שמושה נשאר גר בארץ נכריה, היה בעיניו חשוב יותר מנס ההצלה מתורב פרעה • בשלשת ימי הגבלה נשפע התעוררות גדול וכח התשובה, עד שנתעלו גם הפשוטי עם • ביאור דברי התוספות דכפית ההר היה שמא יחזרו כשיראו האש הגדולה • יצר הרע הוא כהר גדול רק מצד כוחות האדם, אבל עם עזר ממרום מנצחים אותו • להעובד ה' אין עומד לנגדו שום נסיון קשה • הציונות הוא 'נפיון הפללי' שבדור האחרון • החבלי משיח הם הכנה להנאולה • מאמר והיותם לי סגולה וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש יתקיים לעתיד לבא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות להבנת הענין

שנת תשפ"ג לפ"ק

KolSatmar.com

Ko/Satmar.com

א

קושיות ודקדוקים בתחלת הפרשה

קושיא א - מתוך הדרוש

[וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֵּהֵן מִדִּין וְגו'. וַיָּקַח יְתֵרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ אַחֶר שְׁלוּחֶיהָ. וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ, אֲשֶׁר שָׁם הָאֹהֶל גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ. וְשֵׁם הָאֹהֶל אֱלִיעֶזֶר כִּי אֶלְקִי בַּעֲזָרִי וַיַּצְלֵנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה.]

א) ולכאורה קשה דהלא הגם כמה שניצול מחרב פרעה, זה היה עוד במצרים טרם שִׁפְרָח לְמִדִּין, ורק אחר כך הוא שבח למדין והיה שם גֵּר בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ. ואם כן היה לו להקדים ולקרוא לִבְן הָרִאשׁוֹן עַל מְאוּרַע הָרִאשׁוֹן שְׁהוּא נִסְ הַחֲצֵלָה מִחֶרֶב פְּרָעָה, וְשֵׁם הַשְּׁנִי עַל מְאוּרַע הַשְּׁנִי שְׁהוּא גֵּר בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ. ולמה קרא לִבְן הָרִאשׁוֹן גִּרְשׁוֹם עַל שֵׁם הַגִּירוֹת, וְלִבְן הַשְּׁנִי קָרָא אֱלִיעֶזֶר עַל הַגִּם שְׁהוּא מְקוֹרֵם לֹוֹה, שְׁנִיצוֹל מִחֶרֶב פְּרָעָה.]

(הקושיא בדברי רבינו באות קצח)

ב

קושיא ב - מתוך הדרוש

ב) [גם צריך ביאור עצם הדבר מה שקרא שם בנו על שם שהיה גֵּר בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ. דבשלמא מה שניצול מחרב פרעה, זה היה 'ישועה' והצלה, אבל מה שהיה גֵּר בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ זה הוא לכאורה 'צרה', שהיה גולה בארץ אחרת, והדרך לקרוא שם הבן על שם ישועה וגם שהיה לו, ולא על שם הצרה.]

(הקושיא בדברי רבינו באות רטז)

ג

קושיות ודקדוקים בפרשת בחודש השלישי

וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר, כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לַמִּצְרִים וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים וְאֲבִיא (אֶתְכֶם) אֵלַי. וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים וְגו'. וְאַתֶּם תִּתְּיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים וְגו' קָדוֹשׁ וְגו'.

ד

קושיא ג

חכ"ל פירשו כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב אֵלֹו הַפְּשׁוּטִי עִם, תֹּאמַר לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַכָּה, וּתְגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֹו הַבְּנֵי עֲלִיה, תֹּאמַר לָהֶם דְּבָרִים קְשִׁים כְּגִידִין. וְעוֹד פֶּשֶׁט, לְבֵית יַעֲקֹב אֵלֹו הַנְּשִׁים, לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֹו הָאֲנָשִׁים

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

הַיִּיבֵט עַר אֵן [בלשון] אֲמִירָה רַכָּה [ומסיים בלשון הגדה, ופירשו חכ"ל] פֶּאֶר בֵּית יַעֲקֹב זָאֵל מֵעַן זָאֵגֵן אֲמִירָה רַכָּה, אֲבַעַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל פֶּאֶר דִּי בְנֵי עֲלִיה, זָאֵל מֵעַן נִישֵׁט זָאֵגֵן קִיִּין אֲמִירָה רַכָּה [אלא וּתְגִיד לָהֶם דְּבָרִים קְשִׁים כְּגִידִין].

אֲזוּי שְׁטִיט אִיִּין פֶּשֶׁט*, [זא] בֵּית יַעֲקֹב מֵיִינֵט מֵעַן דִּי פֶּשׁוּטִי עִם, אִוֵּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵיִינֵט מֵעַן דִּי בְנֵי עֲלִיה.

* כי בתרגום יונתן, ובמכילתא (כאן), ושמות רבה (כח, ב), ותנחומא (מצודע סימן ח), ופרקי דרבי אליעזר (פרק מא), איתא דבית יעקב אלו הנשים ובני ישראל אלו האנשים, וכן הוא ברש"י כאן. אבל בכמה ספרים ומפרשים הביאו דרש אחר, דבית יעקב אלו הפשוטי עם ובני ישראל הם הבני עליה, ומהם בעקידת יצחק (שער מד), ובאור החיים הק' (כאן), ובהפלאה (כתובות, הקדמה אות א), ובנועם אלימלך (בפרשתן), ובייטב לב הביא כן (ואתחנן) בשם אהבת שלום, וכן היה רגיל בפי רבינו בכמה דרושים להזכיר כן בשם חז"ל. ועיין בזהר הקדוש (ח"ב עט: בסוף העמוד). והנה להלן בדרוש זה (בהנדפס בח"א של הדרוש) אמר רבינו תירוצו אחד לפי גירסת המדרשים ורש"י דהכוונה לנשים ולאנשים, ואחר כך (בהנדפס כאן בחלק ב') אמר עוד ב' תירוצים לפי הגירסא דהכוונה לפשוטי עם ולבני עליה.

ה

וקשה האיד מונח כאן הן אמירה רבה להנשים והפשוטי עם, והן דברים קשים בנידון להאנשים והבני עלייה, והלא אמר לכולם רק אותן דיבורים הנאמרים כאן, וכמו שמסיים אֵלֶּה הַדְּבָרִים, לא פחות ולא יותר

ג) על כל פנים, יהיה איך שיהיה, [סיי] וואָס ער מיינט אויף בית יעקב, און לבני ישראל, על כל פנים איז דאָךְ עס צוויי ערליי דבורים רעדט מען דאָ, פֿאַר 'דעם' [זאָל מען זאָגן] אַמירה רבה, און פֿאַר 'דעם' דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִין.

[וקשה שהרי] לכאורה שטייט דאָךְ נאָר איין [סאָרט דיבור. שהרי בסוף הענין נאמר] אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ופירש במכילתא ורש"י] לא פחות ולא יותר, ממילא קען איך נישט זאָגן ער האָט מוסיף געווען ..

ו

קושיא ד

להבין כוונת אומרו בכאן אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם.

ד) לכאורה [יש להבין] וואָס האָט מען אַרויסגעקליבן [להזכיר] פונקט דעם, אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם.

ז

קושיא ה

וכן להבין הכוונה מה שמוזכר בכאן ענין וְאֵשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים, ומפרש בתרגום יונתן דקאי על מה שהוליד אותם לירושלים בעת הקרבת הפסח, ואח"כ החזירים למצרים עד הבוקר

וְאֵשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים.

דער תרגום יונתן זאָגט², [דכוונת הפסוק אויף וואָס] מ'האָט געפירט דעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל מיט אַן עֶנָן [ממצרים, בעת הקרבת הפסח, און] מ'האָט זיי געברענגט קיין יְרוּשָׁלַיִם, זיי האָבן געברענגט דעם קָרְבֵּן פֶּסַח [להקריבו בירושלים], און דאָרטן [האָבן זיי] געגעסן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, און [מ'האָט זיי] צוריק געשטעלט קיין מִצְרַיִם. און דערנאָך איז מען הערשט אַרויס [פון מִצְרַיִם], דעם אַנדערן טאָג [למחרתו ב"ד ניסן].

ח

ה) [ובזה גם כן צריך ביאור] לכאורה פֿאַרוואָס [דערמאנט ער] פונקט דעם? פֿאַרוואָס רעכנט מען נישט קיין שום [אַנדערע נסים, פֿאַרוואָס] דערציילט מען נישט קריעת ים סוף, אָדער מִלְחַמַת עֶמְלֵק³, און די אַלע נסים וואָס זיי האָבן געהאָט. נאָר סָתֵם [בלשון כללי מזכיר אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם], וואָס מ'האָט געטון פֿאַר די מִצְרַיִים, [ומכל הנסים שנעשו לישראל מזכיר רק] וְאֵשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים. [פֿאַרוואָס פונקט] דעם איז די הַקְדָּמָה צו קְבֻלַּת הַתּוֹרָה?

ט

קושיא ו

להבין כפל הלשון אם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ

וְעַתָּה אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי.

ו) שטייט טאָפּלט, אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ.

² בתרגום יונתן (יט, ד): וְשָׁעֲנִיתָ יִתְכוֹן עַל עֲנָנִין הֵי כַּעַל גְּדִיף נִשְׂרִין, מִן פִּילוֹסִין, וְאוֹבִילִית יִתְכוֹן לְאַתֵּר בֵּית מוֹקֵדֶשָׁא לְמַעַבְד תְּמִן פֶּסְחָא, וְבַהּוּא לִילְיָא אֲתִיבִית יִתְכוֹן לְפִילוֹסִין, וּמִתְמֵן קְרִיבִית יִתְכוֹן לְאוֹלְפֵן אוֹרִיִּיתִי. [פירוש: ונשאתי אתכם על עננים כמו על כנפי נשרים, מן רעמסס, והולכתי אתכם למקום בית המקדש לעשות שם הקרבן פסח, ובאותה לילה החזרתי אתכם לרעמסס, ומשם קירבתי אתכם ללמוד תורתך].

³ וכדמצינו ברש"י ריש פרשתן, שיתרו בא בשביל ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

לשון יתרו תשט"ז (חלק ב) **קדשו** ה

נאָר דער מכילתא טייטשט¹, וועט אַם שמוע תשמעו, אַם שמוע מענט, משמיען אותו הרבה.

[ובמקום אחר דרשו בזה]² אַם שמוע תשמעו, אַם שמוע בישן, תשמעו בחדש. [ויש לבאר הכוונה בזה].

קושיא ז

להבין הרבותא באומרו והייתם לי סגלה מכל העמים, והלא גדולים צדיקים אפילו יותר ממלאכי השרת, ומה שבח הוא זה שחביבים מכל העמים, והלא מבואר ברש"י דאף הכלב נכבד מן העכו"ם והייתם לי סגלה מכל העמים.

ז) דער סגלה מכל העמים, לכאורה איז עפעס הפלא ופלא. [שהרי] ס'איז בכלל נישט קיין רבנותא, [דהלא] רש"י זאגט דאך' .. נכבד הכלב מן העכו"ם. ס'איז נישט קיין רבנותא [להיות סגלה] מכל העמים.

לכאורה [הרי] דער אמת איז דאך' [אז] גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת.

[וכי] דעס איז דאס גאנצע [שבח פון אידן].

מ'דארף דאך צו זיין - אידן - אפילו נאך גרעסער פון די מלאכים. אז דער אייברשטער העלפט מ'טוט דעם רצון הבורא ברוך הוא ..

יא

קושיא ח

להבין אומרו כי לי כל הארץ, דלכאורה מה נתינת טעם הוא בזה

ח) [און] וואס איז דער פשט והייתם לי סגלה מכל העמים 'כי לי כל הארץ', וואס איז דאס א נתינת טעם.

ווי דער אור החיים הקדוש פרעגט³, [דהלא] אדרבה, ווייל 'כי לי כל הארץ', איז [דאך] יעדערער, דארף צו זיין יעדערער גלייך.

[ואף שהקב"ה בחר בבני ישראל יותר מכולם, אבער] על כל פנים קיין נתינת טעם איז עס נישט, [אז] 'איבערדעם' איז והייתם לי סגלה מכל העמים [ווייל 'כי לי כל הארץ'].

¹ במכילתא (פרשה בחדש, ב): אַם שמוע תשמעו. מכאן אמרו, שמע מצוה אחת, משמיעין לו מצות הרבה, שנאמר אַם שמוע תשמעו. שכן אדם מצוה אחת, משכחין לו מצות הרבה, שנאמר (דברים ח, יט) אַם שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח.

² בילקוט שמעוני בשלח (רמז רנז) ויאמר אַם שמוע תשמעו (בשלח טו, כו). אַם שמוע בחדש, תשמעו בישן. ואם יפנה לך, שוב לא תשמע (נצבים ל, יז). מכאן אמרו, שמע אדם מצוה אחת, משמיעין אותו מצות הרבה, שנאמר אַם שמוע תשמעו וכו'.

³ ברש"י פסחים (כב): שאין הקב"ה מקפצת שכן כל בריה, ונאמר במצרים לא יחרץ פֶּלֶב לשנו' (יא, ז), לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו [כדכתיב בנבילה (משפטים כב, ל) לִפְלֶבֶת תִּשְׁלַחֲנָה אֹתוֹ], ונכבד הכלב מן העכו"ם, שהנבילה ימכור לנכרי וטרפה לכלב [וכדכתיב בטרפה (ראה יד, כא) או מכר לנכרי]. ועיין עוד ברש"י משפטים (כב, ל).

⁴ כמבואר בגמרא סנהדרין (גג): גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, שנאמר (דניאל ג, כה) עָנָה וְאָמַר הָאֵלָּהּ הַזֶּה גָּבְרִין אַרְבַּעָה שָׁרִין מִהִלְכִין בְּגוֹא נִוְרָא וְחָבֵל לֹא אִיתִי בְּהוֹן, וְרוּחַ דִּי רִבְעִינָא דְמָה לְבַר אֱלֹהִין. [פירש"י: דברישא חשיב לתלתא צדיק, ומלאך לבסוף].

ובגמרא חולין (אז): חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישאל אומרים שירה בכל שעה, ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום, ואמרי לה פעם אחת בשבת וכו' בחדש וכו' בשנה וכו' בשבוע וכו' ביובל, ואמרי לה פעם אחת בעולם. וישאל מזכירין את השם אחר שתי תיבות, שנאמר שמוע ישאל ה' וגו', ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות, כדכתיב (ישעי' ו, ג) קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר (איוב לח, ז) בְּרִן יַחַד כּוֹכְבֵי בָקָר וְהָדָר וְיִרְיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים.

⁵ באור החיים הק' (ט, ה), שנתינת שם בביאור הפסוק לתרץ דיוק זה. וכן טרחו בזה כמה מפרשים, ועיין באבן עזרא ורמב"ן.

יב

קושיא ט

להבין יתור אומרו "וְאַתֶּם" תהיו לי מַמְלַכַת כְּהֻנִּים

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלַכַת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ.

ט) 'וְאַתֶּם' תִּהְיוּ לִי, וּוְאֵס אִיז דער 'וְאַתֶּם', מ'שמועסט דאָך פון 'זיי' [גם עד עתה, והיה סגי שיאמר] 'וְתִהְיוּ' לִי מַמְלַכַת [כְּהֻנִּים].

יג

קושיא י

בפרקי דרבי אליעזר מקשר הפסוק וְהִייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, עם הפסוק וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי. ויש לבאר השייכות, שהרי לכאורה הפסוק 'וְאַבְדִּיל' הוא ענין אחר הנאמר בפרשת קדושים

ס'שטייט אין פרקי דרבי אליעזר פרק כ"ט, ער שמועסט [וועגן] דעם גרויסן שְׂכַר פון הַבְּדִלָּה, דער וואָס ער איז מְבַדֵּיל, או שוּמַע מן המבדילים, ווען מ'איז מבדיל על היין במוצאי שבתות, או שומע מן המבדילים, איז [הקב"ה קונה אותו לסגולתו, שנאמר] (קדושים כ, כז) וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי. איז וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם [מן העמים], און אזוי אַרומער [איז] וְהִייתֶם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

יד

[על כל פנים] דער פרקי דרבי אליעזר נעמט דאָס צוזאם אינאיינעם, דעם פסוק 'וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם' מן הָעַמִּים, מיט דעם אַנדערן פסוק 'וְהִייתֶם לִי סֻגְלָה'.
(י) [ולכאורה] וואו קומט איינס צו דאָס אַנדערע. [והלא] די 'הַבְּדִלָּה' [מן העמים] איז דאָך אַן אַנדערע פסוק, וואו קומט דאָס צום וְעַתָּה אִם שְׁמוֹעַ [וגו', דכאן לכאורה משמעו ענין אחר, שיהיו ישראל חביבים וחשובים יותר מן העמים].

כד

ישׁוב הקושיׁות בפרשת בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי

קז

הקדמה לישׁוב קושיא ג (באופן שני), ולישׁוב קושיא ד

איבערדעם קאָן זיין נאָך מער [בישׁוב קושיא ג].
קען זיין נאָך דאָס ענין, [ולבאר גם קושיא ד] וואָס ער הייבט אָן אַתֶּם רֵאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם.

[ווייל] דער בורא כל עולמים האָט דאָך דאָס אים געהייסן ווייזן פֿאַר אידן, מ'זאָל וויסן [אַז ווען] זיי זענען אויף זיך מְקַבֵּל די תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה [אַז יִדְעוּ אַת הענין דלהלן] (וכדיבואר בהמשך).

קח

[קושיא יא]

בתוספות הקשו למה כפה עליהם החר כניגית, והלא כבר אומרו
נִשְׁעָה וְנִשְׁמַע. ותיצו דשמה יחזרו כשיראו האש הגדולה

לאָמיר זען [לדקדק עוד].

תוספות פרעגט דאָך די קשיא, [על מה שדרשו בגמרא על הפסוק] וְיִתְצַבּוּ בְּתַחֲתִית

ט בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ:): רבי צדוק אומר, כל מי שאינו מבדיל על היין במוצאי שבתות, או אינו שומע מן המבדילים, אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכל מי שהוא שומע מן המבדילים, או מבדיל על היין, הקב"ה קונה אותו לסגולתו, שנאמר וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים [להיות לִי], וְהִייתֶם לִי סֻגְלָה [מִכָּל הָעַמִּים].

י בגמרא שבת (פח): וְיִתְצַבּוּ בְּתַחֲתִית הָהָר [פירש"י: תחת ההר ממש]. אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד

הָהָר (יט, יז), [אז] סאיז געווען כפה עליהם הָהָר כגיגית. פרעגט דאָן תוספות^א, [והלא] זיי האָבן דאָך געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [וקבלוהו ברצון], פאָרוואָס האָט מען היצט געדאַרפט האָבן [כפיית] הָר כגיגית.

ענטפערט תוספות, [ווייל] שמא חזרו משראו את הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה, [ווען] זיי האָבן געזען דאָס גרויסע פייער. זיי האָבן תָּרַטָה געהאָט.

קט

ותירוצם קשה, דהלא אדרבה כשיראו האש הגדולה יש להם להתעורר יותר שירצו לקבל את התורה

איז לכאורה אַ קשָׁיָא [על תירוץ התוספות, דהלא] אַדְרָבָה [הסברא הוא להיפוך]. ווייל ווער ס'האָט געזען דאָס גרויסע פייער, און דעס התגלות, האָט ער געדאַרפט האָבן נאָך מער התעוררות צו אידישקייט. [ואם כן] העט מען געדאַרפט האָבן נאָך מער התעוררות [לקבל התורה ברצון, משראו את האש הגדולה].

קי

הקדמה לישוב קושיא יא

והמשך ההקדמה לישוב קושיא ג (באופן שני), ולישוב קושיא ד

איתא בגמרא: לעתיד לבא הקב"ה שוחטו ליצר הרע, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. צדיקים בוכין היאך יכולנו לכבוש הַר גְבוּהָ כזה, ורשעים בוכין היאך לא יכולנו לכבוש חוט השערה הזה [נגאָר] קען זיין.

[דהנה] די גמרא זאָגט^ב, לַעֲתִיד וועט מען שְׁחַטֵּן דעם יֵצֶר הָרָע, [וצדיקים נדמה להם כהר, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. וועט זיין] הללו בוכין און הללו בוכין. די רְשָׁעִים וועלן בוכה זיין, אַז זיי האָבן נישט געקענט כּוֹבֵשׁ זיין אַ חוט השערה. און די צְדִיקִים וועלן וויינען ווידעראום, היאך יכולנו לְכַבּוֹשׁ הַר גְּדוֹל כזה, וויאָזוי האָט מען געקענט כּוֹבֵשׁ זיין אַזאַ גרויסן הַר, אַזאַ באָרג.

קיא

וקשה מהו היצר הרע באמת, ומדוע לרשעים נדמה כחוט השערה, ולהצדיקים כהר גבוה

איז דאָך די קשָׁיָא, ממה נפשך, וואָס איז דער יֵצֶר הָרָע.

איז ער אַ חוט השערה, צי איז ער אַ הַר גְּדוֹל?

וויאָזוי איז עפעס פאָרהאַנגן, אַז 'יענער' זעט אים אַנדערש, און 'דער' זעט אים אַנדערש. די רְשָׁעִים קוקן אים אָן פאַר אַ חוט השערה, און צְדִיקִים קוקן אים אָן פאַר אַ הַר. ס'קען דאָך נישט זיין ביידע.

שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, [גיגית, קוב"א שמטילין בה שַׁרָן], ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב, מכאן מודעא רבה לאורייתא [שאם יזמינ לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס]. אמר רבא, אף על פי כן הדור קבלוה בימי אַחֲשֶׁרֶזֶשׁ [מאהבת הנס שנעשה להם], דכתיב (אסתר ט, כז) קִיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים, קיימו מה שקיבלו כבר.

^א בתוספות שם: כפה עליהן הַר כגיגית. ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה, שיצאתה נשמתן.

^ב בגמרא סוכה (נב): לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הַר גְבוּהָ כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה. ואף הקב"ה תמה עמם, שנאמר (זכריה ח, י) כֹּה אָמַר ה' צִי יִפְּלֹא בְּעֵינֵי שְׂאֵרֵית הָעָם הַזֶּה בְּיָמֵים הָהֵם גִּם בְּעֵינֵי יִפְּלֹא.

קיב

אבל ביאור הענין כמו שאמרו ריצר הרע בתחילה דומה לקורי עכביש, ולבסוף דומה פְּעֻבוֹתוֹת הַעֲגָלָה. כי מתחלה בא לפתות את האדם בדברים קטנים, ורק כשהאדם אינו שומע לו ומנצחו, אז הוא בא תמיד בפיתויים יותר גדולים וקשים

נָאָר וּוָאָס דַּעַן, דָּאָס עֲנִין דַּעַרְפֹּן.

[ווייל] דער אָמֶת, די גמרא זאָגט²¹, אין אָנפֿאַנג איז דער יֵצֶר הָרַע טאַקע נָאָר אַ חוּט הַשְּׁעֶרָה, [ועל זה נאמר (ישעי' ה, יח) הוֹי] מִשְׁכִּי הָעוֹן בַּחֲבִלִי שׁוֹא וְכַעֲבוֹתוֹת הַעֲגָלָה חֲטָאָה. אָנְהִיבֵן הִיבֵט זִיךְ עַס אָן בַּחֲבִלִי שׁוֹא, אָנְהִיבֵן הִיבֵט זִיךְ עַס אָן בִּי אַ קִלְיִינִיגִיקִיט, און וּוָאָס-אַמָּאָל שפּעטער [אם אִין שומעין לו, הוא מתגדל יותר].

קיג

ולכן הרשעים שהם שומעים לעצת יֵצֶרם גם מתחילה, הם אינם מכירים רק את היצר הרע שהוא עדיין כחוט השערה

איבערדעם קאָן זיין אַזוי.

דער יֵצֶר הָרַע, ער הִיבֵט דאָךְ אָן מִיט קִלְיִינע פֿוחות. און בִּי רְשָׁעִים, די וּוָאָס זיי זוכן גאַרנישט 'דעם וועג' [ללחוס עם יצרים], זיי גייען נישט 'דעם דָּרָךְ' [זיך צו] מִתְגַּבֵּר צו זיין אויפֿן יֵצֶר הָרַע, [איז] 'ווי נאָר' דער יֵצֶר הָרַע רעדט זיי אָן [צו עפעס], איז יעדעס קִלְיִינִיגִיקִיט - יעדעס שטיקל נִסְיוֹן - איז בִּי זיי מְסִירַת נַפְשׁ, זיי קענען שוין נישט עומד זיין, [ווייל] זיי טוען זיך נישט וויי [לכבוש תאוותם], און 'באַלד' גייען זיי נאָךְ דעם יֵצֶר הָרַע.

[און] אַז זיי גייען אים באַלד נאָךְ, זעען זיי נישט קיין שטאַרקע פֿוחות פון יֵצֶר הָרַע, וואָרן ס'קומט נישט אָן צו דעם [אז] זיי זאָלן [דאַרפֿן] אויסנוצן די שטאַרקע פֿוחות. וואָרן אַזוי-ווי זיי הִיבֵן אָן, אַזוי-ווי²² ער באַקומט נאָר - ווי די גאַנצע וועלט²³ איז זיך נוהג - אַ הרהור פֿאַוּה, אָדער יעדעס שטיקל נִסְיוֹן, איז ער 'שוין' נישט עומד [דעם נסיון], איז ער שוין עוֹבֵר [די עבירה].

[איבערדעם] 'קען ער נישט אפילו' דעם יֵצֶר הָרַע, נאָר [ווי] אַ חוּט הַשְּׁעֶרָה.

²¹ בגמרא סוכה (שם. וכעין זה בסנהדרין טז:) אמר רבי אסי, יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא [פירש"י: עכביש (=שפיץ געוועב)], ולבסוף דומה פְּעֻבוֹתוֹת הַעֲגָלָה [משאדם נמשך אחרי מעט מתגבר והולך בו], שנאמר הוֹי מִשְׁכִּי הָעוֹן בַּחֲבִלִי שׁוֹא [בתחלה הוֹי מביאין אותו עליהם על ידי חבלים שאינן של כלום] וְכַעֲבוֹתוֹת הַעֲגָלָה [חבל עבה, שקושרין בו את הפרה למחרשה] חֲטָאָה.

וכעין זה בבראשית רבה (כב, ו): אמר רבי עקיבא, [יצר הרע] בתחלה דומה לחוט של עכביש, ולבסוף נעשה כקלע הזו של ספינה, הדא הוא דכתיב הוֹי מִשְׁכִּי הָעוֹן בַּחֲבִלִי שׁוֹא וְכַעֲבוֹתוֹת הַעֲגָלָה חֲטָאָה. ועיין עוד בחובות הלבבות (שער התשובה, ט"ז): כי ההתמדה על העבירה, ואם היא קטנה, הולכת וגדלה בהתמדתו עליה. והגדולה, כשמבקש פְּעֻלָּה מחילה עָלֶיהָ ועוב אותה ליראת האלקים, הולכת הלון וחסור ומתמעטת, עד שתימחה מספר עוונותיו ויניקה ממנה פְּעֻלָּה בתשובה. הלא תראה, החוט של משי כמה הוא חזק כשיוכפל פעמים רבות, וכבר ידעת כי עיקרו מחלוש שבדברים, והוא ריר התולעת, ונראה החבל הגדול של ספינה כשמשימים בו זמן ארוך הולך הלון וחסור, עד אשר יפסק וישוב חלוש מכל חלוש. וכמו כן ענין הקטנות והגדלות בעבירות, עם ההתמדה, ובקשת המחילה. ועל כן דימה אותן הכותב בו, כמו שנאמר הוֹי מִשְׁכִּי הָעוֹן בַּחֲבִלִי שׁוֹא.

ועוד שם (שער חשבון הנפש, פ"ג): הקץ אָחִי מן השינה הזאת, וגול מעל לבך את מסך יצרך אשר נסך עליך, עד שהבדיל בין וכן אור שכלך, כעכביש אשר יארג על מאור הבית, וכאשר יתמיד יעבה ויסתם, עד שימנע הגעת אור השמש אל הבית, ובתחילת אריגתו הוא חלוש ודק עד מאד, וכל אשר יתמיד הדבר יחזק ויעבה וימנע אור השמש מעבור בו ומהגיע אל הבית. וכן מעשה היצר כלבבך יהיה בתחילת ענינו חלוש מאד, לא ימנע מראות האמיתיות, ואם תרגיש בו בעת ההיא ותגלהו מעל לבך, יקל עליך הדבר, ואם תקל בו ותתעלם ממנו, יחזק מעשהו וימנע אור שכלך ממך, ויקשה לגלותו מעל הכרתך. על כן מהר להציל את נפשך, וְהִיעֹזֶר בִּאלֵקִים לדחותו מעליך, וטרח והשתדל, תאור באור החכמה ותראה אמיתת הדברים בעין לבך.

²² פירוש: ווי נָאָר.

²³ רוב העולם המשוקעים בגשם, ואינם בני בניה של תורה.

קיד

אבל הצדיקים הם לוחמים תמיד נגד היצר הרע, אצלם היצר הרע מתגבר בכל יום יותר

אָבער צדיקים וואָס זיי שלאָגן זיך, זיי טוען זיך וויי [על כבישת היצר], און זיי זענען זיך מתגבר [נגד יצרם, איז לעומת זה] בכל יום יצרו [ש'ל אדם] מתגבר ומתחדש^ט, [עד שנעשה היצר הרע אצלם כהר גדול].

קטו

וכוה יובן גם הטעם כמה שאמרו כל הגדול מחבירו, יצרו גדול הימנו. כי כל מה שהאדם לוחם יותר נגד היצר הרע, הוא מנסה להתחזק לעומתו יותר, וכעין המבואר בתוספות יו"ט לענין הכהן גדול ביום כיפור

איבערדעם - קאָן זיין - זאָגט די גמרא^ט, כל הגדול מחבירו, יצרו גדול הימנו. ווייל ווי גרעסער (מ'אייז), האָט מען זיך מער געפלאָגט, און מער געהאַרעוועט. [און] ווי מער ער האָרעוועט, פּרובירט ער זיך [דער יצ'ר הרע] נאָך שטאַרקער. און ער פּרובירט דאָך מיט אַלע כוחות.

קטז

אָזוי ווי דער תוספות יום טוב זאָגט דאָך^ט [על המבואר במשנה, א] ביים כהן גדול איז געווען אַ נס שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים. [דלכאורה א] אַ גאַנצע נאָכט האָט ער נישט געגעסן, [און] אַ גאַנצע נאָכט נישט געשלאָפן, טרעפט זיך [ביי] אַן אנדערן אויך נישט, [ומה הוצרכו לנס על זה]. זאָגט ער אָבער ניין. ווייל דער כהן גדול איז געווען אָזוי גרויס, כּפּרת כל ישְׂרָאֵל תּלוּיָהּ בוֹ^ט, האָט זיך דער בעל דָּבָר פאַרלייגט [אויף אים, איבערדעם] 'נעבן' די אַלע פּעולות [שלא אכל ולא ישן] אַז ס'זאל אים געלונגען, איז עס געווען אַ נס.

^ט כמבואר בגמרא סוכה שם (וכ"ה בקידושין ל:): אמר רב יצחק, יצרו של אדם 'מתחדש' עליו בכל יום, שנאמר (בראשית ו, ה) [ונכל יצר מחשבת לבו] רק רע כל היום [פירש"י]: כל היום קרא יתירה הוא, ללמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת]. ואמר ר"ש בן לקיש, יצרו של אדם 'מתגבר' עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו, לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם, לג) ה' לא יעזבנו כִּידו וְלֹא יִשְׁעֵנוּ בְּהִשָּׁפֵטוֹ [בתריה כתיב].

^ט גם זה בגמרא סוכה שם: תנא ליה, כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו.

ועוד שם: תנו רבנן, וְאֵת הַצִּפּוֹנִי אֶחָיִק מַעְלִיכֶם (יואל ב, כ), זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם. והדחתיו אַל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה, למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן. אַת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקָּדְמָנִי, שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו. וְסָפוּ אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו. וְצִלָּהּ בָּאֵשׁ וְתַעַל צִחָנָהּ, שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל. כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת, אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם

^ט במשנה דאבות (ה, ה) חושב עשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהם שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים. ועל זה כתב שם התוספות יום טוב: יש מי שהקשה, ולמה יארע לו קרי, אחר שהיה מזוהר יותר וכל שבעת הימים, והוא בטהרה כל היום ההוא, וזקני העם כל הלילה לא יחשו מלזוהר. והתשובה, כי יצר הטוב יוצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים. וכשאחד מהן קרוב להיות מנוצח, יתחזק על עמדו, בראותו כי כלתו כולי הירעה. והרגבו מן האנשים בעת פטירתו יתחזקו וידברו דברים טובים, כאילו הם בריאים. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. כן כתב במדרש שמואל בשם החסיד ז"ל.

^ט מלשון התוספות ביומא (ב). על הא דאיתא במשנה שם שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול וכו'. רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקנין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר (אחרי טו, ו) וְכִכָּר פְּעֻדוֹ וְכַעַד בֵּיתוֹ, ביתו זו אשתו. אמרו לו אם כן אין לדבר סוף. ועל זה כתבו בתוספות: ואף על גב דבפרק ד' אחין (יכמות כו:) משמע לסתם מתניתין דהתם, דלמיתה דחד חיישינן, לתרי לא חיישינן, וסתם מתניתין דהכא סבייא ליה דאי חיישינן לחדא ניהוש נמי לטובא. יש לומר וכו', התם חששא בעלמא הוא, משום ביטול מצות יבמין, וליכא איסורא כולי האי, אבל הכא משום 'דכפרת כל ישראל תלוי בזה', ניהוש אפילו לתרתי ותלת, ואפילו לזמן מועט, ואם כן אין לדבר סוף, הלכך ליכא למעבד תקנתא להאי חששא.

^ט פירוש: בנוסף.

קיז

זעט מען דאָך, אַז ווי מער מ'שלאָגט זיך [קעגן די כוחות הסטרא אחרא], פאַרלייגט זיך דער בעל דְּבַר מער.

ער פאַרלייגט זיך מער, אַזוי ווייט [אז] ער ווערט טאַקע אַ הר גְּדוֹל, אַז ס'איז גאָר נישט מעגליך מיטן דָּרֶךְ הַטֵּבֶע.

נאָר וואָס'זשע דען, דער איד וואָס ער פלאָגט זיך אַזוי שטאַרק, און דער בעל דְּבַר פאַרלייגט זיך אַזוי שטאַרק. אַז ס'איז שוין נישט מעגליך [בדרך הטבע], העלפט אים דער באַשעפער [לנצח את יצרו, וכמו שאמרו חז"ל]^{כא} אלמלא עוזרו לא יכול לו.

קיח

ואתו שפיר, כי לעתיד יראה כל אחד את היצר הרע 'שלו'. ולכן להרשעים יודמה רק בחוט השערה, ועל זה יבנו למה לא יכלו לכבוש יצדם בדברים קטנים כאלו

איבערדעם איז רעכט (מה שלרשעים יהא נדמה לעתיד כחוט השערה, ולצדיקים כהר גבוה).

[ווייל] יעדער זעט 'זיין' יֵצֶר הָרָע.

טאַקע אָמַת וַיִּצִיב.

קיט

רְשָׁעִים זעען נישט נאָר אַ חוט הַשְּׁעֶרָה, [ווייל] זיי זענען נישט געגאַנגען [ווייטער], זיי בלייבן [ביים 'אָנהייב'].^{כא}

[און] אַזוי איז עס [טאַקע] ביים אָנהייבן, הייבט זיך עס אָן מיט אַ חוט הַשְּׁעֶרָה, און מיט אַ קלייניגקייט בייגט ער שוין דעם קאַפּ [לשמוע ח"ו לעצת יצרו].

[וממילא] 'קאַנען' זיי נישט קיין אַנדערן יֵצֶר הָרָע, [ווייל] זיי האָבן קיינמאָל נישט פֿרובירט [להתגבר על יצדם, וממילא] יעדעס מאָל איז עס אַ חוט הַשְּׁעֶרָה, אַזוי איז עס ביי זיי בַּעֲצָם, [און] זיי האָבן 'שוין' געלאָזט זיך פאַרפירן.

[ולכן גם לעתיד] זעען זיי נאָר אַ חוט הַשְּׁעֶרָה, וויינען זיי אויף דעם וואָס זיי האָבן נישט געקענט דאָס גוֹבֵר זיין.

קכ

אבל להצדיקים יהא נדמה כהר גבוה, כי באמת אצלם היה היצר הרע כהר קשה, עד שבדרך הטבע אי אפשר לנצחו ורק על ידי עזר ממרום, וכמו שאמרו אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו

[אַבער] ביי צדיקים, זיי האָבן זיך פֿל מִיָּהֶם געפלאָגט אויף [די] כוחות הַיֵּצֶר, [און] דער בעל דְּבַר האָט זיך וואָס-אַמאָל [אַלץ] מער פאַרלייגט, [ולכן] 'די', זיי האָבן שוין געהאַט פאַר זיך אַזאַ הר גְּדוֹל כּוֹבֵשׁ צו זיין.

ס'איז טאַקע אָמַת וַיִּצִיב [וכן אצלם, אז] זיי זעען אַ הר גְּדוֹל. [און] זיי זענען מְתַמָּה וויאָזוי האָב איך דאָס געקענט כּוֹבֵשׁ זיין, [ווייל ס'איז] טאַקע נאָר מיט סִייעֲתָא דְשִׁמְיָא. איז ביידע אָמַת^{כב}.

קכא

ישוב קושיא ג (באופן שני), וישוב קושיא ד

איבערדעם איז רעכט, [מה שדרשו] כה תאמר לְבֵית יַעֲקֹב, פאַר די פֿשוטי עַם איז עס אָמִירָה רָפָה.

^{כא} כמובא לעיל (בסוף הערה טז) לשון הגמרא בזה.

^{כב} וכעין זה מפרש הרי"ף בעין יעקב (סוכה נב. ד"ה בשלמא) עיי"ש.

קכב

באומרו אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, הוֹכִיר לָהֶם עֵינֵי מַלְחַמַּת הַיָּצֵר שֶׁהָיָה לָהֶם בַּמִּצְרִים, וְשִׁכְנוּ עִצְמוֹם לַלְחֹם נֹגַד יָצָרָם כְּדִי לִקְבֹּל הַתּוֹרָה. וְהַפְּשׁוּטִי עִם אֲשֶׁר נִתְּפַתְתּוּ בַּמִּצְרִים כְּשֶׁעֲדִיין הָיָה מִפְתָּה בְּדַבְרֵים קִטְנִים, עַל יְדֵי שֶׁלֹּמְדוּ מִדְּרָכֵי הַמִּצְרִיִּים שֶׁשִּׁמְעוּ לַיָּצָר מִיד בַּתְּחִילָה, הֵם סָבְרוּ כִּי זֶה כָּל כּוּחוֹ שֶׁל הַיָּצֵר הָרַע, וְחָשְׁבוּ כִּי בִּנְקֹל יַעֲלֶה בִּידֵם לַלְחֹם נֹגַד.

[דַּעַם וּוָאס] דַּעַר בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים הָאֵט גַּעזָאגט אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם. איבערדעם איז רעכט. די פֿשוּטִי עִם וּוָאס זענען געווען אין 'מִצְרַיִם', זיי האָבן געזען טומאַת מִצְרַיִם, [ווי] די מִצְרַיִים זענען געווען [מיט] די גרויסע זוהמאַ מעיקרא [און] אפילו אַ זאך וּוָאס ס'איז נישט אָנגעקומען שווער האָבן זיי אויך עוֹבֵר געווען שוין די מצריים, זיי זענען געווען טֵמָא וּמְטומָא, [און] דער פֿעל דָּבָר הָאֵט נישט געדאַרפט [נוצן] אַזויפיל כּוּחוֹת צו זיי.

ממילא די פֿשוּטִי עִם האָבן זיך דאָך 'אויך' באלד נאָכגעבויגן [דעם יצור הרע, ממה שלמדו מדרכי המצריים, וכמאמר הכתוב] יִתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וְיִלְמְדוּ מֵעֲשִׂיהֶם [תהלים קו, לה]. ביי אַ יעדע חוט השֶׁעֶרָה זענען זיי נאָכגעגאַנגען [דעם יצור הרע], זיי האָבן שוין גאַרנישט 'פרובירט' [לעמול וללחום נגד יצורם, וממילא] הָאֵט זיך נישט אויסגעפעלט [צו מגדיל און] מַגְבִּיר זיין דעם יצור הרע. [ולכן] האָבן זיי נישט געזען פֿאַר זיך קיינמאַל דעם שטאַרקייט [פון די כוחות היצור], דעם הר גִּדּוּל.

קכג

אבל הבני עליה שכבר לחמו עם יצורם במצרים וזכו לנצחון, הם ידעו כי היצור הרע נעשה באמת כהר גבוה וקשה למי שלוחם נגדו, ולכן כששמעו דקבלת התורה תלוו בנצחון היצור הרע, כבר הבינו שמוטל עליהם עבודה קשה אָבער די בְּנֵי עֲלִיָּה, די בְּנֵי עֲלִיָּה האָבן זיך 'געפלאָגט' אין מִצְרַיִם [און] מ'זאָל נישט נאָכגיין טומאַת מִצְרַיִם, [און זיי האָבן זיך] וּוָאס-אַמאַל [אַלץ] מער געפלאָגט, [ולעומת זה] הָאֵט זיך דער פֿעל דָּבָר מער פֿאַרלייגט. [ונמצא] זיי האָבן שוין טאַקע געזען פֿאַר זיך אַ הר קָשָׁה.

קכד

[התחלת ישוב קושיא ג [באופן שלישי]]
וכן מה שאמר והייתם לי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, להבני עליה שהבינו כוונת הדברים, עוד כמה צריך להיות מובדל מן העמים, המה ראו בזה עבודה קשה, וכדיבואר עוד להלן
ממילא ווען זיי האָבן געהערט וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים [דפירושו להיות מובדל מן העמים, וכדיבואר להלן].
מ'הָאֵט געוואָלט געבן די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה פֿאַרן כָּלֵל יִשְׂרָאֵל²² [וקודם לזה הקדים להזהיר אותם כאן להיות מובדל ומופרש מכל העמים].
[הרי הפשוטי עם שלא הכירו עוד את היצור הרע רק לחוט השערה, הם עדיין חשבו שיהא זה דבר קל לקבל התורה הקדושה ולהתגבר על כל הנסיונות של היצור הרע, ולהתרחק מדרכי העמים.
אמנם הבני עליה שכבר הכירו את היצור הרע שהוא הר קשה ואינו חוט השֶׁעֶרָה, הם ראו והבינו שעל קיום התורה הקדושה עתיד להיות להם נסיונות גדולים מכוחות היצור הקשים.
כי הם ידעו שבכדי לקיים כל התורה כולה בשלימות]²³ אַז ס'זאָל זיין 'בְּשִׁלְמוֹת' וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, און [לשמור ולקיים] כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, דַּעַם איז נישט אַזוי לייכט.

²² חסר כאן קצת מן הריקאַרדינג, ונשלם בלשה"ק מתוך הנדפס בחידושי תורה תשט"ז.

²³ מכאן ואילך ממשיך הריקאַרדינג.

איז עס טאקע [געווען פאר זיי] דברים קשים כגדין, [ווייל] ס'איז זייער שווער, און נאך מיט סיינעם דשמיא.

קכה
המשך וסיום ישוב קושיא ג (באופן שני)
ונמצא דבמאמר אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, שרמנו בו מלחמת היצר, בזה עצמו היה אמירה רכה להפשוטי עם, ודברים קשים כגדין להבני עליה. [ואם כן היה חילוק גם באמירת נעשה ונשמע, דהבני עליה קיבלו אז עליהם גם כשיצטרך לזה עבודה קשה, משא"כ בהפשוטי עם שעדיין סברו כי הוא עבודה קלה]
מיט דעם איז רעכט. אין דעם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, דארט ליגט אליין, אין די ווערטער לא פחות ולא יותר, דארטן ליגט פאר די פשוטי עם [אין] אמירה רכה, און פאר די בני עליה ליגט דארטן דברים קשים כגדין.
[ווייל נאך] די בני עליה, די זעען אז נישט אזוי גרינג קומט מען [צו] כובש צו זיין די כוחות היצר.

קכו
אבער אלדינגס שטייט נישט אין וועג [פאר זיי].
די בני עליה, טאקע די וואס זענען טאקע דבוק אין בורא כל עולמים, מ'זוכט דעם באשעפער, מ'זוכט די תורה הקדושה, און מ'זוכט דעם אמת, [פאר די] שטייט נישט אין וועג גארנישט.
איז מען זיך מתגבר אויף אלע נסיונות.
אויף אלע שוועריגקייטן איז מען זיך מתגבר.
און דער בורא כל עולמים העלפט זיי.
[ולכן הבני עליה אמרו נעשה ונשמע, אף שהמה ידעו כי הוא עבודה קשה. ואצלם באמת לא היה חשש שמא יחזרו בהם, כי היו מוכנים לכל הקישוים כדי לעבוד את ה'].

קכז
איבערדעם איז רעכט, [און] אבער על כל פנים איז דאס פאר די בני עליה דברים קשים כגדין, [און] די זעלבע [ווערטער] איז פאר די פשוטי עם אן אמירה רכה.
[ונמצא דהפשוטי עם כשאמרו נעשה ונשמע, עדיין סברו כי הוא עבודה קלה לנצח את היצר הרע, וכמו שהיה להם זה לאמירה רכה. ואם כן לא היה ראיה אצלם מאמירת נעשה ונשמע, כי המה מוכנים ומרוצים גם לדברים קשים].

קכח ישוב קושיא יא

אמנם אחר כך בשלש ימי הגבלה, שאז נשפע לישראל התעוררות גדול ובה התשובה, נתעלו גם הפשוטי עם, והתחילו ללחום עם יצרם. ואז ראו גם הם האדך שתמיד מתאמן היצר הרע יותר, ושוב הבינו גם המה כי נצחון היצר הרע הוא עבודה קשה שבמקרה. ולכן שוב היה חשש אצלם, שמא יחזרו בהם ממה שאמרו נעשה ונשמע
איבערדעם קאן זיין [בביאור תירוץ התוספות].

[ווייל אפילו] די פשוטי עם, [וואס] אין מצרים האבן זיי נישט געזען נאך א חוט השערה.

אבער אז ס'איז געקומען די שלשת ימי הגבלה, האבן זיי דאך אויך אנגעהויבן צו 'הארעווען' מיט גרויס התעוררות.

[דאין לשער] דער גרויסער כח [התשובה] וואס ס'איז דעמאלטס געווען, [וכמו שהביא

רש"י^{כה} דאף] נְסִיעֶתָם מִרְפִּידִים אִיז דאָך געווען מִיט תְּשׁוּבָה.

[והפשוטי עם ווען] זיי זענען דערהויבן געוואָרן, האָבן זיי אויך אָנגעהויבן צו 'האַרעווען'.

[וממילא במשך ימי הגבלה] האָבן זיי שוין געזען אַז דער יֵצֵר הָרַע אִיז נישט קיין חוט השֵׁעֶרָה, [ולכן] האָבן זיי זיך שוין דערשראָקן, האָבן זיי געזען ס'איז 'נישט' אַזוי ווי אונז האָב מיר פריער געזען [ביום המיוחס, קודם ג' ימי ההגבלה, אין דעם] אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי 'לְמַצְרִים', ס'איז נישט אַזוי ווי מ'האָב מיר געזען אין מִצְרַיִם [את היצר הרע כחוט השערה, רק הוא כהר קשה, ולכן] האָבן זיי זיך אויך אָנגעהויבן צו שרעקן [כשנתקרב יום מתן תורה], האָבן זיי שוין מוֹרָא געהאַט.

קכט

והנה מבואר בגמרא דהיצר הרע נדמה לֵאשׁ

דאָס אִיז אפשר דער רָמֵז [בלשון התוספות, שתירצו דשמא היו חוזרים משראו] הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה.

[ווייל] די גמרא^{כז} רופט דאָך אַן דעם יֵצֵר הָרַע 'נוֹרָא' בִּי עֲמָרָם, עמרם [חסידא] האָט געזאָגט 'נוֹרָא' בִּי עֲמָרָם, ער האָט אים אָנגערופן "פִּיעֵר".
דעם כֹּחַ הַיֵּצֵר רופט אַן די גמרא מיטן כֹּחַ הָאֵשׁ^{כז}.

קל

וזהו הנרמז בלשון התוספות שכתבו דשמא היו חוזרים כשראו הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה, דהכוונה על כוחות היצר הגדולים, שנתוודע אָן להפשוטי עָם. ולכן כפה עליהם החר כניגית, שלא יוכלו לחזור בהם

דאָס אִיז דער פֶּשֶׁט, אפשר מיינט מען דאָס [בלשון] הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה, האָבן זיי [תוספות] דאָס מֶרְמֵז געווען בְּדַבְרֵיהֶם הַקְּדוּשִׁים אַז זיי האָבן געזען הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה, זיי האָבן געזען די כּוֹחוֹת הַיֵּצֵר אִיז שטאַרק, האָבן זיי אָנגעהויבן חֲרָטָה צו האָבן.
[ולכן] אִיז געווען כפה עליהם החר כניגית, און זיי זענען געווען דערינען.

קלא

ביאור הנמרא: הָדָר קְבִלָה בִּימֵי אַחֲשָׁוִרוּשׁ

לאחר שהתגברו כחות הס"מ והגן בימי אחשורוש, וזכו ישראל לנצחם בכח התשובה, או ראו כי אף שכחות היצר הם כהר גדול, אין זה רק מצד האדם בעצמו, שא"ל לנצחו בדרך הטבע, אבל כשזוכין שהקב"ה הוא בעוזרו והוא יכול לו, או רואין למפרע כי אינו עוד כהר גדול. ולכן שוב קיבלו התורה מאוהבה, כי הבינו שאין נצחון היצר מצדם רק בסייעתא דשמיא

אַבער שפעטער, ביים הָדָר קְבִלָה בִּימֵי אַחֲשָׁוִרוּשׁ^{כח}.

בִּימֵי אַחֲשָׁוִרוּשׁ האָט מען געזען [אז] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים העלפט.

[אפילו] ווי שטאַרק הָמָן האָט זיך פאַרלייגט, הָמָן [איז דאָך כוחו מן] שָׂרוּ שָׁל [עֶשְׂרֹן]

דאָס אִיז דער ס"מ, דאָס אִיז דאָך 'דִּי כּוֹחוֹת', ער האָט זיך פאַרלייגט אַרײַנצוברענגען אין אִידן [מהשפעתו].

^{כה} ברש"י (יט, ב): וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב (בשלח יז, א) שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו. אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא).

^{כז} בגמרא קידושין (פא.) איתא שהיצר רצה להכשיל את עמרם חסידא בעבירה, וצעק נוֹרָא בִּי עֲמָרָם וכו', עד שהשביע רב עמרם את היצר שיצא ממנו, נִפְקַּ מִיְּמִינָה בִּי עֲמוּדָא דְנוֹרָא, אָמַר לִיה חַזִּי דְאֵת נוֹרָא, וְאֵנָּה בִּישָׁרָא, וְאֵנָּה עֲדִיפָנָא מִיָּדָךְ.

^{כז} ועיין עוד בגמרא יומא (טו: וסנהדרין (דו:), דכשביטלו ליצרא דעבודה זרה, חזויהו כְּגוֹרֵינָא דְנוֹרָא, 'עיי"ש.

^{כח} כמבואר שם בגמרא שבת (פח:.) בהמשך הענין, וכמובא לעיל בסוף הערה י.

און ס'איז געווען מרדכי [הצדיק, ש'לחם נגד כוחות הס"מ], און ס'איז געלונגען. ס'איז געווען דער רצון השם ברוך הוא [אז] פֿנוס את כל היהודים^{כט} (אסתר ד, טז), האָבן זיי געהאט סייעתא דשמיא.

[ווייל] אז מ'ווייל נאָר אַמֶת־דיג, העלפט דער באַשעפער.

[ולכן] איז עס געווען הָדָר קְבִלּוּהָ, האָט מען מְקַבֵּל געווען [די תורה מאהבה, לקיימה] בְּכָל אֹפֶן וְאֹפֶן [אף כשיש נסיונות קשים מכוחות היצר, כי ראו שהקב"ה יסייע בעדם לטובה].

קלב

[ווייל] דער אַמֶת [איז], ס'איז טאַקע אַ הָר גָּדוֹל.

ווען מ'זאָל עס ברויכן אַליין צו טון, איז עס אַ הָר גָּדוֹל.

אַבער אַז מ'באַפּאַסט זיך אַבער, אַז מ'איז אַבער אַעפּאַסט^{לא} אַז מ'זאָל אַלעס טון [מה שבידו לעשות], מ'טוט פֿל מה שְׂבִיבְלָתוֹ, און דער עיקר [איז וואָס] דערנאָך העלפט דער באַשעפער, בלייבט ווייטער נישט [קײן הָר גָּדוֹל].

[ונמצא] ס'בלייבט ווייטער נישט קײן הָר גָּדוֹל, ביי דעם עק^{לב}.

ס'איז נאָר פֿאַר די אויגן [זעט עס אויס אַזוי]. ווייל ס'איז דער אַמֶת איז [טאַקע אויך] אַזוי [מתחילה אַז] ס'איז אַ הָר גָּדוֹל.

אַבער דער אַמֶת [בסופו של דבר], ווען ס'קומט לְפָלֶל מַעֲשֶׂה [שזוכה לנצח את יצרן] ווערט אַלעס געטון נאָר מיט סייעתא דשמיא, דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים העלפט.

קלג

שייכות קריאת פרשת יתרו לתיקון ימי השוכב"ם

איבערדעם איז דאָס אַלעס [מרומז בקריאת הפרשה שקורין] אַצינד אין די יְמֵי הַשּׁוֹכְבִּים^{כט}, איז דאָס אַלעס די זְמַנִּים וואָס אַ איד דאַרף אויף זיך מְקַבֵּל זיין.

איבערדעם אין די היצטיגע וואָך [פרשת יתרו] דאָס איז די וואָך פון קְבִלַת הַתּוֹרָה, די גרויסע הַתְּעוֹרָרוֹת [שהיה במתן תורה נשפע גם בזמן הזה], די קְרִיאָה איז מְעוֹרֵר דעם זְמַן, די קְרִיאָה [של פרשיות השוכב"ם מעורר הזמן], און היינט קומט מען צו דעם [לקריאת מתן תורה], אַזוי אַרום דער טאַג היינט [שבת פרשת יתרו] איז דאָס הַתְּעוֹרָרוֹת פון קְבִלַת הַתּוֹרָה. מ'זאָל די זְכִיָּה האָבן מ'זאָל אויף זיך מְקַבֵּל זיין [דעם עול תורה]^{לב}.

^{כט} רבינו רומז כאן על מה שהאריך בשבוע שלפניו בס"ג בשלח, כי מרדכי הצדיק הוצרך סיוע מבני ישראל, שגם הם יסייעו עמו בתפלה, ולשעבד לבם להסתכל לאביהם שבשמים, וזה נקט כאן פסוק זה דייקא. וכן מה שאמר ס'איז געלונגען, נראה הכוונה על מרדכי הצדיק שעלתה בידו לשעבד גם את לבם של ישראל, מה שלא בכל הדורות הצליחו גדולי הדור כל כך בשלימות כזה.

^ל פירוש: מ'איז עוסק דערין, מ'באַשעפטיגט זיך.

^{לא} פירוש: גערישט, גרייט.

^{לב} פירוש: ביים סוף.

^{לב} וז"ל רבינו בסוף ס"ג יתרו תשכ"ב: היינט איז געווען א זמן, א טאַג פון קְבִלַת הַתּוֹרָה, מ'האָט געליינט די פרשה פון קְבִלַת הַתּוֹרָה. מ'האָט געליינט די עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת. די תורה הקדושה זאָל פֿאַר אונז מְמַלֵּיץ זיין, די תורה הקדושה זאָל אַרבעטן דערפֿאַר, אונז קען מיר גאַרנישט טאָן, די הייליגע תורה אַליין. די הייליגע תורה זאָל מְעוֹרֵר זיין רַחֲמִים וְחַסְדִּים, ס'זאָל זיך מְצִיל זיין מיט אידן צוזאַמען, די תורה הקדושה אַליין זאָל זיך מְצִיל זיין, מ'האָב מיר מְקַבֵּל געווען די תורה הקדושה, די תורה הקדושה אַליין זאָל מְצִיל זיין זיך מיט'ן פֿלל יִשְׂרָאֵל אינאיינעם, מיט די גאַנצע וועלט אינאיינעם. ס'זאָל נחגלה ווערן דער כֹּחַ הַתּוֹרָה, מ'זאָל וויסן ס'איז נישטאַ עפעס אנדערשט, נאָר דער באַשעפער און די תורה הקדושה, און די אַלע אידן וואָס זענען דְּבֹק אין בּוֹרָא כל עולמים און אין די תורה הקדושה. [נדיבורים אלו אמרן רבינו בבכיה רבה ועצומה, והיה אז התעוררות גדול מאד].

קלד

הקדמה לשוב קושיא י

ולשוב קושיא ג (באופן שלישי)

איבערדעם דאָס קאַן זיין [הכוונה בדברי הפרקי דר"א שמקשר הב' פסוקים], וְאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי, וְהִיְיָתֶם לִי סִגְלָה.

קלה

בהבדלה והרחקה מן העמים יש בזה בחינות רבות, וצריך שלא יהיה מחובר עמהם אף כחוט השערה

[דהנה] אין די הַבְדֵּלָה מִן הָעַמִּים איז אויך דאָ בְּחִינּוֹת [שונות, ודרגות רבות. ואפילו אם רק כחוט השערה אינו מובדל, כבר אין זה 'הבדלה' מן העמים (וכדלהלן)].

קלו

וכבר פירשתי ברש"י פרשת דברים: יעקב לא הוכיח את בנו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני 'אָנִי אֹמֵר לָךְ' מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. וקשה וכי היה הוא אמינא על ראובן שינח את יעקב וילך לעשו

אָזוּי ווי איך האָב געזאָגט די ערשטע וואָךְ^ל [מימי השוכבי"ם], איך האָב געזאָגט פרשת ויחי, [לבאר] וואָס יעקב אבינו האָט געזאָגט פֿאַר ראובן^ל [סמוך למיתתו, ראובן בני אני 'אומר לך' מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו], איך האָב [דיר] נישט מוכיח געווען פריער, כדי שלא תניחני ותדבק בעשו אחי.

[דלכאורה קשה] וואָס איז אַ הֵנָּה אָמִינָא בעולם - [עד שהוצרך לומר לראובן] 'אומר לך' - ער זאָל אַוועקגיין צו עֶשָׂו. [ובפרט דהלא הלכה היא] בידוע שַׁעֲשֹׂי שׁוֹנֵא לִיעָקֵב^ל, [ומה היה ההוא אמינא, אַז] ער [יעקב] זאָל חלילה אַריינקלערן אין ראובן, [כי שָׁמָּה] ראובן דער עלטסטער פון די הייליגע שְׁבָטִים [זאָל] חלילה גיין צו עֶשָׂו, און איבערלאָזן יַעֲקֹב אָבִינוּ?

קלז

אמנם פירשתי דהכוונה כי אפילו בְּתוֹנֵעָה קָלָה, אם מתחילין לנאות מדרך של יעקב, כבר הולכין בהדרג המוביל לעשו. אלא שעדיין לא ניכר זאת לעין כל, רק לצדיקים גמורים זְכִי הָרְאוּת

נאָר וואָס'זשע דען, [ווייל אפילו] נאָר אַ תְּנוּעָה קָלָה אַז מ'בייגט זיך אַוועק, אַז מ'בייגט זיך אַוועק פונעם דָּרָךְ יִשְׂרָאֵל סָבָא, דאָס 'פירט שוין' [אויף] דעם 'וועג' צו עֶשָׂו.

^ל בס"ג ויחי תשט"ז (לשון קדשו רכ, אות ט-ג, ואת קח-קחה), עיי"ש באורך, ומיישב שם עוד כמה קושיות ודקדוקים בענין זה.

^ל ברש"י פרשת דברים (א, ג): וַיְהִי בְּאֶרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב, שלא הוכיח את בנו אלא סמוך למיתה. אמר, ראובן בני, 'אני אומר לך' מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבע דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו כו', כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (שמואל א' יב, ג) הִנְנִי עֲנֹה בִּי, וְכֵן דוֹד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנֹו (כרתיב: מלכים א' ב, א) וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת וַיֵּצֵא אֶת שְׁלֹמֹה בְּנֹו לְאַמֵּר.

ומקורו בספרי (דברים, פסאק ב), עיין שם, דהוא כלשון רש"י. ועיין שם שמפרט כל הד' טעמים על מה שאין מוכיחין אלא סמוך למיתתו, ואכ"מ.

^ל ענין זה מובא בכמה מדרשים, ומביאו רש"י בפרשת וישלח (ג, ד): וַיִּשְׁקָהוּ. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי, יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו, אמר רבי שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.

די וואָס זיי האָבן אָפּגענועג אויגן, צידיקים גמורים, די זעען [אז] מ'גייט 'שוין' אויף דעם וועג פון עשוין.
 אָבער אַן אַנדערער זעט דאָס נישט. [וכן האדם בעצמו] ער ווייסט נישטאמאל, ער רעדט זיך איין ס'איז נאך 'גארנישט'. ער איז נישטאמאל מרגיש אז ער האָט עס אָנגערירט [דעם וועג פון עשוין], אז ער איז שוין געגאנגען [איהן], און אז דאָס פירט אויף 'דעם' וועג [פון עשוין].

קלח

והוא כדמיון חבל ארוך, שאם אוחוץ בקצה האחד מתנגע עד קצה האחרון, אף שהוא רחוק מאוד והעומד בקצה זו אינו רואה קצה האחר, אבל הוא יודע שכן הוא

דער אָמֶת, [ס'איז אזוי ווי] אַ חֶבֶל¹¹ ווען ס'איז ווייט, [אז] מ'כאַפט עס אָן, אפילו וואו ווייט ס'איז, וויפיל פּרָסאות, טויזנטער פּרָסאות, אז מ'כאַפט [עס] אָן אין איין עק, גיט דאָס אַ שאַקל ביי יענעם עק.
 אפילו דאָרטן וואו מ'הייבט גארנישט אָן צו זען דעם עק, ס'איז אזוי ווייט אז מ'דערזעט עס נישט מיטן אויג, נאָר דער וואָס ער ווייסט אז דאָס פירט אַהין, ווייסט ער [ווען] אז מ'האָט עס דאָרטן אָנגעכאַפט [אז ס'שאַקלט זיך ביזן אַנדערן עק].

קלט

איבערדעם אז מ'רירט זיך אוועק אַ תְּנוּעָה קְלָה פון דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל סָבָא, האָט מען [שוין] 'אָנגעכאַפט' דעם דֶּרֶךְ פון עשוין.
 מ'ווייסט עס נאָר נישט גראַד.

קמ

ולזה ק'שש יעקב פן יהיה לראובן רק איזה תרעומות והרהור קל עליו, ובנשיה כל דהו כבר יהיה עומד בתחילת דרכו של עשו, באופן שאף ראובן בעצמו לא יתא מרגיש בזה. כי בוודאי אם ראובן ידע מזה, יכרח ממחשבה בזה. ולזה אמר לו אֲנִי אוֹמֵר לָךְ שֶׁכֵּךְ הוּא, אִם אִם אִתָּה בַּעֲצֻמְךָ עֲדִיין לֹא תִּרְגֵּשׁ בּוֹה

איבערדעם האָט ער [יעקב] מוֹרָא געהאַט, [טאַמער] ער [ראובן] וועט האָבן תְּרַעוּמָת אויף יעקב אבינו, ער וועט זיך 'אַביסעלע' אַ ריר [אוועק] געבן, דאָס איז 'שוין' דער וועג פון עשו.

קמא

חס וְשָׁלוֹם, ווען ער זאָל דעם וויסן, העט ער נישט געגאנגען.
 איבערדעם זאָגט ער אוֹמֵר לָךְ - [ווי] איך האָב דאָס שוין דעמאָלטס געזאָגט (בפרשת ויחי), איך וועל נישט איבער'תוֹרֵן, - איך זאָג דיר הערשט [דאָס] שְׁלָא תִּנְיָחֲנִי [ותלך ותדבק בעשו אחי].
 ער זאָגט אים שלא תניחני, וואָרן ער [אליין] ווייסט נישט [אז ס'רירט אָן אין] שְׁלָא תִּנְיָחֲנִי.
 נאָר איך זאָג דיר, איך בין דיר מוֹדִיעַ, אז אַ ריר אַז דו וועסט דיך געבן [אוועק] פון דעם דֶּרֶךְ, וועסטו אָנקומען ביז אַהין.
 [עד כאן ממה שאמרתי בפרשת ויחי].

¹¹ ובס"ג ויחי מזכיר רבינו ענין משל החבל בשם הזרע קודש (עיי"ש בח"א פרשת ויגש, ובח"ב בדרושי פסח ד"ה במדרש כחות השני), ושם העתקנו לשונו.

קמב
ישוב קושיא י

וזהו ביאור הפרקי דרבי אליעזר, שמקשר הפסוק וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, עִם הַפְּסוּק וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים איבערדעם דאָס קאָן זיין, [קישור הפסוקים] וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה.

אָזוי ווי איך האָב שוין געזאָגט פריער (בקושיא י, ובאות קלד) וואָס דער פרקי דרבי אליעזר זאָגט, וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהָיוֹת לִי, וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

קמג
כי אי אפשר להיות סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, אלא רק על ידי הבדלה גמורה מן העמים, ולא יהיה עמהם התחברות אפילו בחוט השערה, ובנטיה כל דהו

[והכוונה] וויאָזוי ווערט מען א' סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, אָז ס'איז 'וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם' מן הָעַמִּים. אָז מ'איז אָפּגעטײלט פון די אומות הָעוֹלָם. אָז מ'איז 'אָפּגעטײלט', אָפּגעטײלט פון די אומות הָעוֹלָם.

קמד
ובו גם ישוב קושיא ג (באופן שלישי)

ולזה במאמר וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, הפשוטי עם הבינו בזה בסתם, שלא יהיה מתחבר עמהם לגמרי, שזה דבר קל, ולכן היה להם זה לאמירה רכה, אבל הבני עלייה הבינו עומק הדברים עד היכן מגיע, שלא להיות מחובר עמהם אפילו בחוט השערה, וזה עבודה קשה, ולכן היה להם זה לדברים הקשים כגידין

איבערדעם די פשוטי עַם, די זעען נישט ווייט, און זיי מיינען [אז] ווען מ'גייט נישט אין זייער דָּרָךְ [של הגוי לגמרי, און] מ'איז נישט טאָקע 'אינגאָנצן' אויסגעמישט, הייסט שוין הַבְּדִלָּה.

אָבער די בְּנֵי עֲלִיָּה די ווייסן, די ווייסן [אז אפילו] ווען מ'איז 'נאָךְ זייער ווייט' פון די אומות הָעוֹלָם, מ'האָט נישט קיין שייכות [מיט זיי, פונדעסטוועגן] איז מען 'דאָךְ' מִקְוֶה אין זיי. [ווייל] אָז מ'האָט אָנגעהויבן צו גיין אין דעם דָּרָךְ וואָס ס'שטאַמט פון דאָרט, פון די כוחות הַחַיצוֹנִיּוֹת, פון די כוחות פון עֲשׂוֹרָן, ממילא איז מען נישט מוֹבְדֵל פון זיי.

קמה

איבערדעם טאָקע [אויף] וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה, זאָגט אונז דער פרקי דרבי אליעזר [אז] דאָס איז מִקְוֶה מיטן וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים, [און נאָר] אָזוי אַרום איז לְהָיוֹת לִי.

קמו

[און] פֶּאֶר בֵּית יַעֲקֹב איז דאָס אָמִירָה רַבָּה. [וואָרן] דאָס איז נישט אַזאַ שווערע זאָךְ צו מוֹבְדֵל זיין [במקצת], אָז נישט מיט אַלעמען איז מען אין זיין גאַטונג [של הגוי], און זיי מיינען [אז] דאָס הייסט שוין הַבְּדִלָּה.

קמז

[אבל באמת ענין ההבדלה הוא להיות מופרש מהם לגמרי בכל דבר].
אָזוי ווי דער מהר"ל מפראג גיט צו פאַרשטיין^{לח}.

יעדע זאָךְ, אפילו ס'איז צוֹטײלט, [אָבער] אָז ס'הענגט עפעס אין א חוט השַׁעְרָה [שמקשר אותם], איז עס נישט קיין הַבְּדִלָּה, ווייל ס'איז [נאָךְ] תְּלוּי מיט איין חוט השַׁעְרָה. [אָזוי] גיט ער צו פאַרשטיין, [דערין להיות] הַבְּדִלָּה גְמוּרָה.

^{לח} עיין מה שכתב באורן בגבורות ה' (פרק יט, מג, עב) ובנצח ישראל (פרק כה). וילע"ע.

קמח

[ולכן בפסוק] וְהִבְדִּילְתָּם [בין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה ובין הָעוֹף הַטָּמֵא לְטָהוֹר, פירש"י] אֵין צריך לומר [בין פרה לחמור, אלא בין נשחט חציו של סימן לנשחט רובו], – אַזּוּי זָאָגַט גָּאָר רש"י^ט, – ווען ס'איז נאָר אַ חילוק אין אַ חוט השַׁעֲרָה וואָס ס'הענגט, [דעמאָלטס] הייסט מען [לעשות] הַבְּדִלָּה, [ודייקא] דאָרטן דאָרף איך האָבן אַן אַזְהָרָה, אויף הַבְּדִלָּה פֿון אַ חוט השַׁעֲרָה [ואינו ניכר הבדלתם להדיא]^ט.

קמט

[אַבער] אינאַכט צו נעמען 'די חוט השַׁעֲרָה', דאָס דאָרף מען שוין צו זיין אַ 'פֿר הַבְּנֵה'.

[ולכן אנחנו] מ'דאָרף זיך פאַרלאָזן אויף די 'פֿריערדיגע' וואָס זענען געווען מְבִינִים, און זיי האָבן אונז געלערנט דעם רעכטן דָּרָךְ [וחובת ההתבדלות].

[אַבער] 'אליין' נעמט מען דאָס נישטאָמאָל אינאַכט. [ווייל כדי] צו זען אַזּוּי ווייט, דאָרף מען שוין 'גרועס עבֹדָה' [אַ] מ'זאָל נישט געכאַפּט ווערן [בטעות ונגיעות] דורך דעם סמיות עינים.

[ווייל] דער בעל דָּבָר פאַרשטעלט די אויגן, און ער פירט אַריין אין דעם וואָס ס'איז נישט 'דער' דָּרָךְ [האמיתי].

קנ

[און] אַזּוּי ווי דער אור החיים הקדוש טייטשט^{מא} [בפסוק] כִּי יִסִּיתָ אַחִיךָ וְגו' בַּסֵּתֶר 'לאמר' נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה [ראה יג, ז]. [דלכאורה] וואָס איז דער "לאמר", [והיה שגי לומר] כִּי יִסִּיתָ אַחִיךָ, ער וועט קומען זאָגן לַעֲבֹד אֱלֹהִים אַחֲרֵים. אָבער פשוט "לאמר" דאָרף ער נישט צו זאָגן [כאן בענין המסית, שאין זה מצוה לומר לאחרים, וסגי במה שאמר יִסִּיתָךְ].

נאָר [כוונת הכתוב כי] אפילו ווען ער וועט נישט קומען זאָגן 'גיי דיען די עבֹדָה זָרָה', [ווייל ביי] דאָס ווייסט ער [אַ] מ'וועט זיך נישט לאָזן. נאָר כִּי יִסִּיתָ אַחִיךָ 'בַּסֵּתֶר', ער וועט 'פאַרשטעקט' רעדן, ער וועט רעדן אַזעלעכע דְּבוּרִים [וואָס] דו וועסט גאָרנישט וויסן אַז ער זאָגט 'דאָס'. נאָר ס'וועט זיך אויסלאָזן פֿון דעם אַ 'לאמר', שפעטער וועט פֿון דעם ווערן אַ 'לאמר' נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרֵים.

נישט גראַד, נישט גראַד קומט ער צי [צו וואָס ער וויל]. נאָר 'פאַרשטעקט'.

קנא

איבערדעם דער וְהִייתָם לִי סִגְלָה, [וואָס] דאָס איז תְּלִי און מְקוֹשֶׁר מיט דעם וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם [מן העמים, יש בזה הן אמירה רכה לפשוטי עם, והן דברים קשים לבני עלייה].

איבערדעם, די בְּנֵי עֲלִיָּה זעען און ווייסן שוין פֿון די תַּחְבּוּלוֹת [היצר], ווי [ווייט]

^ט ברש"י סוף קדושים (כ, כה): וְהִבְדִּילְתָּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה. אין צריך לומר בין פרה לחמור, שהרי מובדיל וניכירין הם, אלא בין טהורה לך לטמאה לך, בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו. וכמה בין רובו לחציו, מלא שַׁעֲרָה. – [ויש לציין, כי הפסוק וְאֶבְדִּיל אֶתְכֶם מן העמים, הוא שם בפסוק שאחר זה].

וכן ברש"י סוף שמיני (יא, מז): לַהֲבָדִיל בֵּין הַטְּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר, [וכן] צריך לומר בין חמור לפרה, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין טמאה לך לטהורה לך, בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו.

^ט ועיין ענין זה באריכות בס"ג שמיני תשט"ז, שהאריך שם רבינו ביסוד זה שלמדנו מדברי רש"י אלו.

^{מא} באור החיים הק' (ראה שם): ודקדק לומר בַּסֵּתֶר, להעיר כי המסית הוא מסתיר עצמו כי הוא המסית, ומדבר כמדבר דברי אהבה וריעות, ומראה טלפים כי לא להרע הוא מתכוין. • ואומרו 'לאמר' נִלְכָּה, פירוש לא שאומר בפירוש נלכה נעבדה, אלא אומר דברים מסותרים, ותכלית דבריו הוא לומר נלכה נעבדה וגו'.

מ'דארף זיך צו היטן, זיי זענען מבינים [בדבר, וממילא] זעט מען ס'איז זייער שווער אז מ'זאל זיך מתגבר זיין אויף דעם סמיות עינים.

אבער די פשוטי עם זענען נישט אזוי טיף, נאך אזוי 'אויבערפלעכליך'.

טאקע [אז] אויפאמאל נישט צו גיין [צום גוי], זענען זיי דערביי [להשמר מזה]. אבער זיי ווייסן נישט [צו היטן פון דעם וואס ס'וועט זיין נאך] שפעטער הערשט.

קנב

ולפשוטי עם כערכינו שאין מבינים הבחינות הדקות בענין ההתברלות, העצה הוא רק לסמוך על רבותיו הצדיקים שברורות הקודמים, שהם הורונו דרך האמת בזה, ולא לזוז תנועה קלה מדרך

און אז דער עיקר איז, מ'דארף זיך לאזן לערנען פון די וואס [פארשטייען יא].

און מ'טאר זיך נישט ארויסרירן פון דעם וואס מ'איז מקובל פונעם פריערדיגן דור. וואס מ'איז מקובל פון פריערדיגן דור.

קנב

ישוב קושיא ז

[ולדרכינו מיושב מה שאמר בחשיבותן של ישראל והייתם לי סגלה מכל העמים] (עי' קושיא ז). דלשון "מכל העמים" לא קאי על לשון "סגלה", רק על לשון "והייתם לי", ופירושו "מתוך כל העמים" תהיו אתם מרוחקים ומובלים, כרי להיות סגולה שלי, וכעין מאמר הכתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שדרשו בו [בתורת כהנים ורש"י סוף קדושים] אם אתם מובדלים מן העמים הרי אתם שלי וכו'.

קנב

ישוב קושיא ה

איבערדעם, ווען משה רבינו האט זיי געזאגט אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים [וכפירוש התרגום יונתן דקאי על הקרבת הפסח בירושלים], האט ער א דבר גדול האט ער זיי דא דערציילט [ללמדם באיזה אופן יגיעו ישראל לכל הברכות האלו].

קנב

המאמר והייתם לי סגלה מכל העמים וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, עדיין לא נתקיים, וזה יהיה רק לעתיד לבא בנאולה העתידה

[דהנה הוא בא עתה לומר להם] אם שמוע תשמעו בקלי והייתם לי סגלה מכל העמים, מ'וויל דא דערגרייכן א גרויס ענין, והייתם לי סגלה מכל העמים פי לי כל הארץ, [און] זיי וועלן זיין א ממלכת כהנים וגוי קדוש, א געוואלדטיגע זאך.

דעם איז נאכנישט געווען [ביז היינט], דאס האבן אידן נאכנישט געהאט, [וזה יתקיים רק לעתיד לבא].

קנו

וכדרך שכתב הרמב"ן לענין שאר הבטחות וברכות שבתורה, שעדיין לא נתקיימו עד לעתיד לבא. כי אפילו בזמן המקדש עדיין לא נכנעו כל האומות לפני ישראל, כמאמר הכתוב להנינו גוים עמו, וזה יהיה רק לעתיד

ווי דער רמב"ן הקדוש זאגט²⁰, [אז] די אלע הבטחות [וברכות שבתורה] זענען נאכנישט געווען, נאך דאס וועט זיין נאך ביאת המשיח.

²⁰ ברמב"ן פרשת בחקותי (כו, יב): ודע כי לא השיגו ישראל מעולם לברכות האלה בשלמותן, לא הרבים ולא היחידים מהם, שלא עלתה זכותם לכך וכו', ועל כן תמצא לרבותינו ז"ל [במדרשים] שיזכירו בפסוקים האלה לעתיד לבוא, מלמד שתינוק מירושלם עתיד להיות מושיט וכו' [תורת כהנים בחקותי פ"ב, ב, ד], עתיד הקב"ה לטילל עם הצדיקים לעתיד לבוא (שם פ"ג, א), כי לא נתקיים, אבל יתקיים עמנו בזמן השלימות.

וברמב"ן פרשת האזינו (לב, מ): והנה השירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו וכו'. ואמרה השירה, כי בסוף ישיב נקם לצרי ולמשנאי ישלם וכו'. וזה דבר ברור כי על

ס'איז נאָכנישט געווען קיין הָרְנִינוּ גוֹיִם עֲמוֹ (האזינו לב, מג). אפילו ביים בית ראשון און בֵּית שֵׁנִי, איז נאָך געווען די אומות (שלא הכניעו עצמם), די אומות האָבן נאָך אַלץ געטון, זיי האָבן נאָך אַלץ געשפּעט (פון אידן), זיי זענען אַלע געווען דערקעגן. און ווער שמועסט ביים בֵּית שֵׁנִי, האָט מען דאָך קיינמאָל נישט געהאַט מְנוּחָה, מ'איז גאָר געווען נִכְנַע אונטער די אומות. נאָר אפילו ביים בֵּית ראשון איז אויך נאָך געווען, זיי זענען געווען 'פּאָר זיך' (ולא הכניעו עצמם לישראל, און דעמאָלטס) איז אויך שכיח געוועזן מִלְחָמוֹת מִיַּט צָרוֹת פֶּן דִּי אומות הָעוֹלָם. [מה שאין כן לעתיד לבא שיכניעו עצמם למלך המשיח, וכולם ישבחו וירוממו את ישראל].

קנז

[וכמו כן דער] וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה וגו' וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וגו', דער גאַנצער וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, די אַלע [זאכן] דאָס וועט הערשט זיין לעתיד.

קנח

ולכן מכיון שהבטיח להם כאן על גאולה העתידה, הקדים להודיע להם דבר גדול, שאי אפשר לקחת הגאולה מעצמם ולדרוך את הקין, רק הכל יבא מן השמים כשיהיה רצון העליון. ולכן הוכיח להם דוקא ענין וְאַתֶּם אַתְּכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים, וכפי התרגום יונתן שהיו בירושלים לעשיית הפסח והחזיר אותם מצרים, שמוה הביא להם ראייה לענין הנוכח [ולכן] משה רבינו האָט שוין געזאָגט פֿון פּאַראַוּס געזאָגט מִיַּט נְבוּזַאֲדַן, מ'זאָל נישט מיינען אז מ'קאָן זיך דאָס נעמען אַליין. האָט ער זיי געוויזן אַ גרויסע זאך. איבערדעם איז ער נאָר מְזַכֵּיר דעם איינע נֶס, אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם [וְאַתֶּם אַתְּכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים, און] ער רעכנט נישט מער, נישט די מַכּוֹת, און נישט פֿון קְרִיעַת יַם סוּף, און נישט קיין שום זאך, נישט פֿון יְצִיאַת מִצְרַיִם אפילו.

נאָר וְאַבָּא אַתְּכֶם אֱלֹהֵי, איך האָב ענק געברענגט צו מיר, איך האָב ענק מְקַרֵּב געווען צו אידישקייט.

[און] דעם איינע נֶס, [אַז] וְאַתֶּם אַתְּכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים, איך האָב ענק געטראָגן מִיַּט אַן עֵנָן אֵהֵי [קיין ירושלים, און] איך האָב ענק צוריק געשטעלט קיין מִצְרַיִם. [ווייל] אַ דָּבָר גָּדוֹל [האָט ער דערמיט] מוֹדִיעַ געווען.

קנט

דהנה לכאורה אם כבר היו בירושלים ואכלו שם הפסח בלילה, למה הוצרכו לחזור עוד למצרים עד הבוקר. ובפרט הלא כבר מבלילה נתן להם פרעה רשות לצאת, כמבואר בגמרא שהתחילה להם גאולה מבשר ומוֹרָא לַכַּאֲוָרָה אַז מ'איז שוין געווען אין יְרוּשָׁלַיִם ביים מָקוֹם הַקּוֹדֶשׁ, [ואכלו שם הפסח בלילה, און] מ'האָט זיי שוין געגעבן רְשׁוּת לְצֵאת [מבלילה, אם כן למה הוצרכו עוד לחזור למצרים עד הבוקר].

הגאולה העתידה יבטיח, כי בבנין בית שני לא הָרְנִינוּ גוֹיִם עֲמוֹ, רק לעגו עליהם (נחמ"ג, לד) מֶה הִיְהוּדִים הָאֲמֻלִּים עֲשִׂים, והיו גדוליהם עבדים בהיכל מלך בבל וכולם משועבדים לו, ובימים ההם לא השיב נקם לצרי וְלֹא כִפֵּר אֲדַמְתּוּ עֲמוֹ. והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חִמָּה, אבל לא ישיבת זכרון, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה, על כרחן של מינין. ○ וכך הזכירו בספרי (האזינו, פסקא מג) גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא, ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא וכו'. ○ ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החזוים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה, מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלקים מפני נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום.

קס

[ווי] די גמרא זאגט דאָן^{מג} ביי די פֿלוגֶתָא צי מ'זאָגט יציאת מצרים בִּלְיָהּ^{מד}, וואָסל הפלוגתא בסוף זמן אכילת הפסח, דרבי עקיבא סבר עד עמוד השחר, ווייל אַרויס געגאַנגען זענען זיי הערשט בייטאָג, און [רבי אלעזר בן עזריה] ער זאָגט ניין, ווייל שנינתה להם גאולה בערב, די גאולה התחילה מבערב. זאָגט רש"י^{מה}, שנינתה להם רשות לַצֵּאת.

קסא

[ווייל] פֿרעה האָט שוין געשריגן צאָו מתוך עֲמִי (בא יב, לא), ער האָט שוין געשריגן געוואָלד [גייטס אַרויס פון דאָ], מ'האָט זיי שוין געגעבן רשות לַצֵּאת ביי די נאַכט. און [משה] ער האָט דאָן שוין [געזאָגט] מִתְנַבֵּא געווען [פֿשְׁלָחוּ כָלָה] גֵּרֶשׁ יִגְרֶשׁ (בא יא, א). און זיי זענען נישט געגאַנגען ביז צופרי.

קסב

והלא באותן שעות שחזרו למצריים עדיין היו משתקעים עוד יותר בשערי טומאה, וכמבואר מהר"י ז"ל שיצאו ברנע האחרונה מרים שנכנסו לשער ה' לכאורה אַז זיי זענען שוין געווען אין ירושלים, דער גאַנצער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, מ'איז שוין געשטאַנען ביים מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ. [וואו] זיי האָבן געגעסן דעם קָרְבֵּן פֶּסַח, איז דאָן אַ קֶשֶׁא וואָס האָט מען זיי צוריק געטראָגן קיין מִצְרַיִם, מַה לָּהֶם לַצֵּרָה הַזֹּאת.

^{מב} בגמרא ברכות (ט): דתניא, וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בִּלְיָהּ הַזֶּה (בא יב, ח), רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן בִּלְיָהּ הַזֶּה, ונאמר להלן (שם, יב) וְעָבְרוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּלְיָהּ הַזֶּה, מַה הֵלֵךְ עַד חֲצוֹת, אָף כֵּאֵן עַד חֲצוֹת. אמר ליה רבי עקיבא, והלא כבר נאמר בְּחֻפְזוֹן (שם, יא), עַד שֶׁעַת חֲפֻזוֹן [פירש"י: שנחפזו לצאת, והיינו עמוד השחר, כדרכיב (שם, כב) לֹא תֵצֵאוּ אִישׁ מִמֶּתָחַת בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר] וכו'. וְהִנֵּי תִנְאִי כְהֵנִי תִנְאִי, דתניא, שֶׁם תִּזְכַּח אֶת הַפֶּסַח בְּעֶרְבַּי כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם (ראה טז, ח) [הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים, בְּעֶרְבַּי, כִּי יִטּוּ צִלְלֵי עֶרֶב, היינו לאחר חצות, שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ, משחשכה. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם, בְּבֹקֶר. כיצד יתקיימו כולם], רבי אליעזר אומר בְּעֶרְבַּי אֵתָּה זוֹכֵר [בערב זמן שחיטה], וְכֵבֶא הַשֶּׁמֶשׁ אֵתָּה אוֹכֵל [התחלת זמן אכילה], ומועד צאתך ממצרים אֵתָּה שוֹרֵץ [זמן שריפה, כלומר בבקר הוא נעשה נותר, שהגיע זמן שריפה, אלא לפי שאין שורפין קדישם ביום טוב ממתניתין לו עד בוקר שני]. רבי יהושע אומר, בְּעֶרְבַּי אֵתָּה זוֹכֵר כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אֵתָּה אוֹכֵל, ועד מתי אֵתָּה אוֹכֵל והולך, עד מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם [והיינו כרבי עקיבא, אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה, ותו לא, דאי לא מאי בנייהו]. אמר רבי אבא, הַכֹּל מוֹדִים, כְּשֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לֹא נִגְאָלוּ אֵלָּא בְּעֶרֶב [שנתנו להם רשות לצאת. ור' עקיבא גופיה מודה שהלילה, מחצות ואילך, היתה שעת חפזון למצרים לשלחם מן הארץ], שנאמר (ראה שם, א) הֲצִיֵּאֲךָ ה' אֶלְלִיקָיִךָ מִמִּצְרַיִם לְיָלָה, וְכִשְׂעִיאוֹ לֹא יֵצֵאוּ אֵלָּא בְּיוֹם, שנאמר (מסעי לג, ג) מִמֶּחֶרֶת הַפֶּסַח יֵצֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה. עַל מַה נִּחְלָקוּ, עַל שֶׁעַת חֲפֻזוֹן, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֻזְרִיָּה סָבַר מֵאֵי חֲפֻזוֹן, חֲפֻזוֹן דְּמִצְרַיִם [מכת הבכורים, שעל ידם נחפזו למחר לשלחם], וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר מֵאֵי חֲפֻזוֹן, חֲפֻזוֹן דִּישְׂרָאֵל [לא שמעו להם לצאת עד בוקר]. וְתִנְאִי נָמִי הִכִּי, הֲצִיֵּאֲךָ ה' אֶלְלִיקָיִךָ מִמִּצְרַיִם לְיָלָה, וְכִי בְּלִילָה יֵצֵאוּ, והלא לֹא יֵצֵאוּ אֵלָּא בְּיוֹם, שנאמר מִמֶּחֶרֶת הַפֶּסַח יֵצֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה, אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב.

וְעֵינֵינוּ עוֹר בְּגִמְרָא בְּרִכּוֹת (ד:): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיזִהוּ בֶן הָעוֹלָם הָבָא זֶה הַסּוּמֶךְ גְּאוּלָּה תִּפְלַחֲהָ שֶׁל 'עֲרִבְתִּי'. ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי אומר תפלות באמצע תקנום [פירש"י: בין שני קריאת שמע תקנו כל תפלות של יום, דקא סבר תפלת ערבית קודמת לקריאת שמע]. במאי קא מפליגי וכו', דרבי יוחנן סבר גאולה מאורתא נמי הוי, אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא. ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא [נהלכך גאולה דאורתא לא חשיבא לאהדורי עלה סמיכת תפלה].

^{מד} הפלוגתא הדוכרת יציאת מצרים בלילה הוא להלן שם בגמרא ברכות (בדף יב). וכנראה דכוונת רבינו בזה לדברי המהרש"א שם (בדף יב, ד"י ימי חייך), שמקשר פלוגתא החכמים ורבי אלעזר בן עזריה בענין הדוכרת יציאת מצרים בלילה, שהוא תלוי בפלוגתא ראב"ע ור"ע דלעיל (ט) בעין סוף זמן אכילת הפסח. דראב"ע אויל כאן לשיטתיה דמכיון דכבר התחילה להם גאולה מבערב, לכן דריש כל ימי חייך לרבנות הלילות, דמזכירין יציאת מצרים גם בלילות. והחכמים סוברים דמכיון דיעקר הגאולה היה ביום על כן אין לדרוש הפסוק כל ימי חייך על הלילות, רק על ימות המשיח, עיי"ש במהרש"א.

^{מה} בדף ט. וכדוהבא לשונו לעיל.

[והלוא] זיי זענען [דאך בינתיים] געווען מְשׁוּקַע געוואָרן אין די מ"ט שְׁעָרֵי טוּמְאָה, ס'הָאט געשְׁאָדַט.

וְהָרָאִיָּה, דער אר"י הקדוש זאָגט [בפסוק] וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֲמַה [בא שם, לט], [אז] ווען זענען נאָך איין רָגַע [לענגער] אין מְצָרִים, העטן זיי גיווען מְשׁוּקַע געוועזן אין די שְׁעָרֵי טוּמְאָה [שהיו נכנסין לשער הנ', ושוב לא היו יכולים לצאת משם לעולם].

זיי זענען אַרויסגעגאַנגען די לעצטע רָגַע [והרי מזה כי עד רגע האחרון היו משתקעים עוד יותר ויותר].

קסג

ואם כן יפלא למה לא נשארו או בירושלים, ואז שוב לא היו משתקעים יותר. וגם לא היה שייך עוד החשש של פן ינחם העם בראתם מלחמה, ולא היו צריכין להצטער במדבר כל המ' שנים

[וואס כן לכאורה] פאַרוואָס האָט מען זיי געברויכט צוריקטראָגן [אז] זיי זאָלן זיין ביז צו די לעצטע שְׁעָרֵי טוּמְאָה, וויפיל ס'איז נאָר מעגליך.

וואָס העט גיווען געשְׁאָדַט ווען זיי גייען אַרויס אָבִיסל [פריער], ווען זיי בלייבן שוין דאָרטן [בירושלים]. זיי זענען דאָך [שוין] 'געווען' אינדרויסן [פון מְצָרִים. און] מ'העט גיווען פֿטור געווען אַלעס, און נישט מוֹרָא געהאַט פֿן יְנַחֵם הָעָם בְּרָאֲתָם מִלַּחְמָה [וְשָׁבוּ מִצָּרֵיהֶם] [בשלח יג, יז], [שהרי] זיי זענען שוין 'דאָרטן' [בארץ ישראל].

נאָר, וואָס זשע דען האָט מען זיי אַרויסגעפירט [מירושלים למצרים, און] נאָך פערציג יאָר [זיך] געפלאָגט אין די מִדְבָּר, [און] מיטגעמאַכט די אַלע זאַכן.

קסד

אמנם ביאור הענין, כי הפל עֲשָׂה יָפָה כַּעֲתוֹ, ואסור למחר הנאולה מעצמן קודם הזמן, ולכן אף שכבר היו במקום הקדושה הוצרכו לחזור למקום הטומאה, ולהמתין עד רגע האחרונה שהוא רגע הנאולה

[נאָר] דער בורא כל עולמים האָט געוויזן, אַז הפל עֲשָׂה יָפָה כַּעֲתוֹ [קהלת ג, יא].

'דִּי עֲנִיָּיִם [פון די גאולה] טאָר מען זיך נישט אַליין נעמען, [נאָר] דאָס איז אַלעס מן הַשָּׁמַיִם, דער בורא כל עולמים פירט [עס].

[ולכן] אפילו מ'איז טאַקע געוועזן דאָרטן ביים מְקוֹם 'הַקוֹדֶשׁ', האָט מען געמוזט צוריקגיין אין די שְׁעָרֵי טוּמְאָה' קיין מְצָרִים, ביז ס'איז נישט געווען דער רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן מ'זאָל אַרויסגיין, אין די רָגַע [פון די גאולה]¹⁰.

קסה

ולזה נאמר שיצאו ממצרים "בחפזון", כי יצאו ברגע אחרונה שלא יכלו עוד להתמהמה

[ועל זה נאמר] (ראה טז, ג) פֿי 'בְּחִפְזוֹן' יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם, ס'איז געווען מיט אַזאַ חֲפְזוֹן געווען. [ולכאורה] פאַרוואָס האָט [עס] געמוזט זיין מיט אַזאַ חֲפְזוֹן, [והלוא אין זה מעלה, וכמו שמצינו כי] לעתיד [נאמר] פֿי 'לֹא בְּחִפְזוֹן' תֵּצֵאוּ¹¹ (ישעי' נב, יב), [והרי כי] ס'איז דאָך געווען אַ פֿעלער' דער חֲפְזוֹן [שהיה במצרים].

אַבער דאָס האָט אָבער געמוזט זיין אַזוי אַרום [דייקא], ס'איז רָאָתָה חֲכָמָתוֹ תִּבְרָךְ [דעדיין לא היה ראוי לגאולה עד רגע האחרון].

¹⁰ ועיין בס"ג בא תשט"ז [לשון קדשו רכב ח"ב, אות קצח-קפב] שכבר הזכיר שם רבינו ענין זה, כהקדמה לביאור הפסוק שם. וכאן במקומו חזר רבינו וביאר הדבר בארוכה, לבאר שהיה בענין זה הַקְדָּמָה להבטחת וְהִיָּתָם לִי סֶלָה מִכָּל הָעַמִּים.

¹¹ ופירשו שם הרד"ק והמלבי"ם, דהכוונה דלעתיד לא יצאו בחפזון כמו שהיה במצרים, וכן פירש הישמח משה (בהפסוק שופטים) לפי דרכו. והרי שאין זה מעלה כל כך מה שיצאו בחפזון.

קסו

ובל זה כדי שידעו שהגאולה הוא רק מן השמים, ושאינן לקחת גאולה מעצמן, אף שעל ידי זה הוצרכו לחזור למקום הטומאה במצרים, ולהצטער עוד במדבר.

האט מען זיי געוויזן [מיט דעם] אז דאס איז אלעס מן השמים. זיי זענען געוועזן [שוין אין ארץ ישראל], און מ'האט געמוזט צוריקגיין קיין מצרים, און זיך געפלאגט, [און] זיי זענען געגאנגען אין מדבריות.

קסז

ולזה הזכיר להם משה כל ענין זה, קודם שהזכיר להם מאמר והייתם לי סגלה מכל העמים, כדי שידעו להזהר שלא לעשות פעולות לזה מעצמן, על ידי שיתאוו להיות סגולה מכל העמים.

האט מען זיי געוויזן מיט דעם, מ'זאל נישט מיינען [אז] דער והייתם לי סגלה מכל העמים^מ, אז דאס גייט אזוי [אריין, ומעצמם יוכלו לעשות כן. וחששו להזהירם על ככה מכיון שבטבע הוא] מ'וועט דאך גליסטן אויף דעם, מ'וועט גליסטן אויף דעם מ'זאל זיין א סגולה צווישן די אומות העולם. [אבער] דער בורא כל עולמים האט געזאגט ניין, דאס גייט נישט [אזוי], מ'נעמט זיך נישט אליין.

קסח

[ולזה הזכיר להם ענין נאשא אתכם על כנפי נשרים]. זאל מען וויסן, זאל מען וויסן מ'נעמט זיך נישט אליין. אפילו ווען מ'איז שוין דארטן [געווען] אינגאנצן, [אבער] ווילאנג מ'הייסט נישט מן השמים, מוז מען נאך צוריקגיין קיין מצרים. ס'נוצט נישט גארנישט. מ'דארף צו זיצן [און ווארטן] ביז ס'קומט די מינוט.

קסט

ולכן גם הקדים לומר ועתה אם שמוע תשמעו בקלי, שעלינו רק לשמוע ולהכניע אל ההנהגה מן השמים בענין זה אונז האב מיר נאך איין זאך, נאך אים שמוע תשמעו בקלי, מ'זאל הערן דעם רצון הבורא ברור הוא, און צוקוקן וויאזוי די הנהגה איז מן השמים. [אבער] מ'טוט זיך נישט אליין.

קע

ישוב קושיא ח-ט

[ובזה מיושב המשך אומרו כי 'ל' כל הארץ, דהכוונה כי דבר זה שיוכו להמעלה של והייתם לי סגלה מכל העמים, שהוא ענין הגאולה העתידה, זה שייך רק ל', אשר בדי הכח והממשלה בכל הארץ. אבל 'אתם', מה ששייך לכם, הוא רק להיות להיות דבוק ובתורה ומוצות (ובדלהן באות קעד), שעל ידי זה תתעלו כי תהיו לי ממלכת בנים וגוי קדוש, דקאי גם כן על לעתיד לבא (ובדלעיל באות קנה-קנ)].

קעא

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

[והנה] דעמאלטס איז מען געגאנגען [לארץ ישראל] מיט משה ואהרן [בעת הקרבת הפסח], און מיט יהושע'ן [בעת כניסת הארץ]. קיין שריט איז נישט געווען אן נבואה. [און] אפילו ביים [בנין] בית שני וואס ס'איז נאך געווען א פקידה, ס'איז נישט

^מ דקאי על זמן הגאולה העתידה, וכמבאר לעיל באות קנה-קנ.

געווען קיין גאולה בשלימות, ס'איז נאָר אַ פֿקידה געווען^ט, מ'איז געווען אונטער די אומות^י [גם אחר כך], איז מען אויך נאָר געגאנגען נישט קיין טריט אָן נבואה. ס'איז געווען עזרא הסופר, און חגי זכריה ומלאכיא^כ, ווי די פֿסוקים זאָגן כמה פעמים^{כב} אז די נבואה האָט זיי דאָס געהייסן טון. ס'איז געווען אַ נבואה [דערויף, מפי ישעי' הנביא]^{כג}. מ'האָט נישט געטון גאָרנישט אליין. ס'איז גאָרנישט פאָרהאנדן [אזא זאך]^{כד}.

קעב

איך האָב דאָס שוין געזאָגט כמה פעמים^{כה}. אפילו אין מַצְרִים אליין, האָבן אידן מוֹרָא געהאַט [לצאת], ביז ס'איז נישט געווען דער סימן פון פֿקד פֿקדתי.

קעג

איבערדעם, מ'ווייסט דאָך דאָס אַלעס, [אז] ס'איז די גרעסטע ספֿנה. דער וואָס ער קלערט אַנדערש, חלילה אַ מחשבה אז מ'נעמט זיך אליין, אז מ'נעמט זיך אליין דאָס מינדעסטע חלילה, פון אַ גאולה פון אַ ישועה, דער איז גאָר בעל כרחך - בעל כרחך, אפילו ער באַרעכנט זיך נישט - איז ער אַ כּוֹפֵר אין די אַלע ענינים וואָס די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה האָט אונז געזאָגט אז ס'וועט גיין אַלדינגס [רק ע"י הקב"ה], אַלדינגס איז נאָר מן השָׁמַיִם^{כז}.

קעד

'אונז' האָב מיר נאָר איין זאך [צו טון צו די גאולה], די מַצוֹת הַתּוֹרָה מקיים צו זיין. און בעטן ביי השם יתברך ישועה וְרַחֲמִים.

^ט עיין בפירושו האברבנאל (ישעי' יד, א) שכתב לשון כזה, וכן הוא בכמה ספרים. ומקורו בלשון הפסוק (עזרא א, ב) והוא "פֿקֶד" עָלֵי לְבָנוֹת וגו', המובא להלן. ○

^י כמבואר בספר עזרא (ט, ח-ז). ועיין ברש"י ברכות (ד, ד"ה אלא שגרם החטא) שכתב שלא הלכו אלא ברשות כרש, וכל ימי מלכי פֿרַס נשתעבדו להם, לְכַרֵּשׁ וּלְאַחֲשׁוֹרוֹשׁ וּלְדַרְיֹושׁ האחרון.

^{כא} כמבואר בספר עזרא (ה, א, ו, יד). ועיין בגמרא מגילה (טו).

^{כב} בספר ירמיה (כח, יא-יב): וְהִיתָה כָּל הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְחֶרֶב לְשָׂמָה, וְעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת מֶלֶךְ כָּכָל שְׁבָעִים שָׁנָה. וְהָיָה כְּמִלְאוֹת שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל מֶלֶךְ כָּכָל וְעַל הַגּוֹי הַהוּא נֶאֱמָר ה' אֶת עֲוֹנָם וגו'.

ועוד שם (כט, י): כִּי כֹה אָמַר ה', כִּי לִפִּי מְלֹאֹת לְכָכָל שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וְהִקְמַתִּי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרֵי הַטּוֹב לְהַשִּׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה.

ובספר עזרא (א, ב-א): כֹּה אָמַר כֶּרֶשׁ מֶלֶךְ פֿרַס, כָּל מַמְלָכוֹת הָאֶרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פֿקֶד עָלֵי לְבָנוֹת לֹא בֵּית בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי כֶּכָּם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹקֵינוּ עִמּוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה, וְיָכֵן אֶת בֵּית ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹקִים, אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם. [וכן הוא בדברי הימים ב' (לו, כג), והובא לקמן].

ובדברי הימים ב' (לו, כא-ג): לְמִלְאוֹת דָּבָר ה' בְּפִי יִרְמְיָהוּ, עַד רָצְתָה הָאֶרֶץ אֶת שְׁבֹתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַשָּׂמָה שְׁבֹתָהּ, לְמִלְאוֹת שְׁבָעִים שָׁנָה. וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פֿרַס לְכָלוֹת דָּבָר ה' בְּפִי יִרְמְיָהוּ, הָעִיר ה' אֶת רוּחַ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פֿרַס וַיַּעֲבֵר קוֹל כָּכָל מַלְכוּתוֹ וְגַם בְּמִקְתָּב לֵאמֹר. כֹּה אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פֿרַס, כָּל מַמְלָכוֹת הָאֶרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פֿקֶד עָלֵי לְבָנוֹת לֹא בֵּית בִּירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה, מִי כֶּכָּם מִכָּל עַמּוֹ ה' אֱלֹקֵינוּ עִמּוֹ וְיַעַל.

^{כג} וכמו שמפרש רש"י בעזרא (א, ב): וְהוּא פֿקֶד עָלֵי. צוה עלי על ידי ישעיה הנביא לבנות לו בית המקדש בירושלים, כמו שנאמר בספר ישעיה (מד, כח, מה, א) הָאֲמַר לְכוֹרֶשׁ רַעִי וְכָל חֲפְצֵי יִשְׂרָאֵל וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַיִם תִּבְנֶה וְהָיָה תֹסֶדֶד, כֹּה אָמַר ה' לְמַשִּׁיחֹו לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּי בִּימִינוֹ וגו', וכבר נאמרה נבואה זו על ידי ישעיה.

^{כד} ועיין לשון רבינו בזה בויטאל משה (א, סח).

^{כה} ומהם בכמה דרושים בשעת תשי"ג ותשי"ד. וכן הזכיר זה בשנה ההוא, בס"ג שמות, וס"ג בא תשט"ז (לשון קדשו ב"ב, אות קג-קד). ושם הבאנו גם המקורות לזה מדברי חזו"ל.

^{כז} ועיין בויטאל משה (א, עו), ועוד בכ"מ.

קעה

אזוי ווי דער אַמֶת [איז], מ'ברויך גרויס רחמים.

ס'קומען די אלע, ס'קומען די טעג [הקרובים אל הגאולה שלימה, וצריכים לרחמי שמים להנצל מחבלי משיח הקשים].

קעז

ישוב קושיא ג (באופן רביעי)

הבני עליה הבינו דטרים שיזכו להיות סגלה מכל העמים, שהוא בנאולה העתידה, יעברו עליהם גם חבלי משיח קשים, ולכן היה להם זה לדברים הקשים בנידון. משא"כ הפשוטי עם שהבינו רק ענין המאמר כפשוטו, היה להם זה לאמירה רכה

דאס האב איך אויך שוין געזאגט אסאך מאל¹¹ [בישוב קושיא ג].

דער וְהִייתָם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, דעס קומט נישט אזוי גרינג אָן.

די בְּנֵי עֲלִיָּה האָבן געזען די גרויסע חבלי משיח, [ווען] זיי האָבן געזען דער וְהִייתָם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

[מה שאין כן] די פשוטי עם. די פשוטי עם די האָבן געהערט [ווי] מ'זאגט זיי צי אזעלעכע גוטע זאכן, סגלה מכל העמים, ממלכת כהנים וגוי קדוש, איז עס ביי זיי געווען גאר א שטארקע אַמִירָה רכה.

אָבער די בְּנֵי עֲלִיָּה האָבן געזען אז נישט אזוי גרינג קומט מען צי צו דעם, נישט אזוי גרינג קומט מען צי צו דעם.

קעז

ובענין מצב דורינו:

אזוי ווי מ'זעט בעונינו הרבים די גרויסע חבלי משיח.

מ'זעט וואָס מ'האָט געליטן.

מ'זעט וואָס מ'האָט געליטן, וואָס אידן האָבן געליטן, וואָס אידן האָבן סובל געווען, וואָס אידן האָבן סובל געווען.

מ'האָט אזויפיל געליטן.

און נישט בהנחם איז דאָס געווען¹².

דאָס איז געווען אַ חֲכָנָה [להגאולה שלימה, ווייל] מ'איז נישט ראוי געווען מיט די מעשים [להגאולה מבלי חבלי משיח], איבערדעם האָט מען געליטן די אלע צרות, די חבלי משיח, אז מ'זאל האָבן אַ גאולה.

קעה

און דער אַמֶת איז, - [הגם] וואָס ווייס מיר אונז דען, אָבער אזוי ווי מ'זעט מפי סופרים ומפי ספרים, - זעט מען דאָס איז אַ [דָּבָר] בָּרוּר אַז מ'העט שוין גיווען געהאלטן לאַנג נאָך דער גאולה, [בזמן שעמדו] נאָך די גרויסע צרות¹³.

נאָר בעונינו הרבים, דער בעל דָּבָר האָט זיך מתגבר געווען.

מ'האָט בעונינו הרבים אַריינגעכאַפּט דעם כָּלל יִשְׂרָאֵל מיט אַזאַ שִׁקָּר!

מיט אַזאַ 'פינסטערע' גאולה, אַ 'ביטערע' גאולה, אַ ביטערן הִירוּס הִדָּת!

¹¹ עיין בזה בס"ג יתרו תשי"ד, וס"ג יתרו תשט"ז.

¹² רק הוא מכלל חבלי משיח שהם הכנה להגאולה, וכדלהלן בהמשך.

¹³ ועיין בדברי יואל ליום כיפור (אות כג) משנת תשי"א.

קעט

בעונינו הרבים, אַזאַ מין שְׁמָדִיּוֹת איז אויפגעשטאַנען אויף אידן!
 'אַזאַ ביטערן כּח' האָט נאָך דער ס"מ נישט אויסגענוצט, מיזם הִסְדּוֹ!
 זייט ער איז באַשאַפֿן געוואָרן, האָט ער נאָכנישט דורכגעפירט אַזאַ ביטערן
 שריט! (ווי) וואָס האָט היצט באַטראָפֿן נעבעך דעם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל!
 דעם וואָס מ'רעדט זיך איין (שיש בזה ענין ישועה, ובאמת הוא רק צרה גדולה).

קפ

בעונינו הרבים, ווי פאַרשמירט זענען די אויגן.
 ווי פאַרשמירט זענען די אויגן, אַז מ'זעט נאָכנישט דעם אַמֶּת!
 אוי! 'ווילאַנג נאָך' וועט מען זיין אַזוי בלינד!

קפא

דער אַמֶּת ברויך מען גרויס רַחֲמֵי שָׁמַיִם.
 ברויך מען גרויס רַחֲמֵי שָׁמַיִם - נאָך אַזאַ זאַך [אז] ס'איז געשען - אַז דער בורא כל
 עולמים זאָל העלפֿן מ'זאָל דורכגיין דעם נִסְיוֹן.
 מ'זאָל דורכגיין די אַלע זְמָנִים, די צייטן.

קפב

אַזויפיל [איז] וואָס מ'האָף מיר, וואָס מ'האָף מיר צו השם יתברך, אַז דער
 בורא כל עולמים וועט 'דאָך' רַחֲמָנוּת האָבן אויף דעם ביסל אידן.
 כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה!

מ'האָט אונז אַריינגעלאָזט אין אַזאַ גרויס חֲשָׁכוֹת!

מ'פאַרשטייט נישט [לברוח מזה הנסיון], דורך סיבות שוונות.

דער בעל דָּבָר פאַרלייגט זיך מיט סיבות שוונות, [וויאזוי] מ'דערווישט אַריין יעדן.

קפג

אַבער אַביסעלע אַז מ'איז מְשִׁים אֵל הַלֵּב [רואין את האמת].

- [נאָר] בעונינו הרבים מ'רעדט זיך איין [בהבלי שוא], ווי ווייט מ'רעדט זיך איין. -

אַבער על כל פנים יעדער איד, וויפיל ס'איז נאָר מעגליך. וויפיל ס'איז נאָר
 מעגליך זאָל מען וויסן [דעם אַמֶּת]. ווייל מ'דאַרף דאָס וויסן, מ'דאַרף דאָס וויסן, אַז אַ
 איד דאַרף צו זיין אַ מאָמֵין אין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [שהוא לברו יגאלנו בתשועת עולמים].

קפד

דער אַמֶּת [אונז] זעמיר דאָך בְּתַכְלִית הַשְּׁפִלוּת, בְּתַכְלִית הַשְּׁפִלוּת.

איז דען דאָ [היינט] די 'הַשְּׁגָת הַתּוֹרָה'.

איז דען דאָ די הַשְּׁגָת הַתּוֹרָה [וואָס אידן האָבן אַמאָל געהאַט].

ס'איז נישטאָ די 'טְהִרָה'.

ס'איז נישטאָ דער 'אַמֶּת' וואָס אידן האָבן אַמאָל געהאַט.

וויאזוי אידן זענען געווען דבוק אין הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ.

[און היינט איז דאָ] דעם גרויסע ביטערע שְׁפִלוּת.

קפה

אַבער אף על פי כן, אַבער אף על פי כן [איז זייער חֲשׁוֹב] וואָס מ'דערהאַלט זיך

נאָך, דעם פינטעלע אַמוֹנָה, דעם ביסל שטיקל תּוֹרָה.

[ועל זה נאמר] **כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי 'זָרְעוֹ'** [וילך לא, כא], [דורך] **דַּעַס אַז מ'איז דְּבוק אין די פריערדיגע^פ.**

אַז מ'איז דְּבוק אין די פריערדיגע, אין וואָס מ'איז מְקוּבָּל פון פריער, וואָס מ'איז מְקוּבָּל פון פריער.

קפו

אַזוי ווי רש"י זאָגט^א [בפסוק] צָאִי לָךְ [בַּעֲקֵבִי הַצֵּאֵן].
אַם לֹא תִדְעִי לָךְ הִיפָּה בְּנָשִׁים, אַז דו ווייסט נישט קיין דָּרָךְ, צָאִי לָךְ בַּעֲקֵבִי הַצֵּאֵן,
מ'זאָל גיין אין דעם דָּרָךְ פון פריער, זאָלסטו קוקן די שריט^ב, זאָלסט קוקן די שריט
וואו מ'איז 'פריער' געגאנגען.

קפז

טאַמער גייט מען אַרויס אַ 'שריט' פון די פריערדיגע, זאָל מען וויסן [דעמאָלטס]
פאַלט מען אַריין ! פאַלט מען אַריין !

קומט מען שוין נישט צי, צום אַמְת'דיגן דָּרָךְ !

[דעמאָלטס] פאַלט מען אַריין ! קומט מען שוין נישט צי !

[ווי] מ'זעט בעונונו הרבים, אַזוי ווי מ'זעט דאָך טאַקע היינט.

קפח

ישוב קושיא ו

[ובוה יבואר כפל הלשון שבפסוק וְעָתָה אִם 'שְׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ' בְּקִלִּי, ועל דרך שמפרש המכילתא אַם שמוע בישן תשמע בחדש, והיינו דתנאי יש בדבר, דרַק אַם שמוע לדרך הישן של דורות הקודמים, אז תוכל לשמוע בחדש, שתדעו האיך להתנהג גם עתה בדורכם].

קפט

איבערדעם דאָרף מען וויסן [דעם אַמְת].
השם יתברך זאָל העלפן, השם יתברך זאָל דערלייכטן אידישע אויגן, [זאָ] אידישע אויגן זאָלן זען דעם אַמְת.

מ'זאָל שוין זען דעם אַמְת, מ'זאָל וויסן ווי ווייט אַ איד ברויך זיך צו 'באַהיטן'.

מ'זאָל זען דעם אַמְת, מ'זאָל חלילה נישט האָבן קיין חֵלֶק [מיט די רשעים].

^פ וכמו שביאר רבינו בויואל משה (א, קסח): ומה שאמר [רשב"י] שלא תשתבח התורה, הוא על דרך שכתב רש"י ז"ל בשיר השירים (א, ח) על הכתוב אם לא תדעי לך וכו' (הובא לשונו להלן), היינו להתבונן בדרכי אבותינו הראשונים, ואם כן בדרך שאין מוצאין בו הלכה ברורה במקום אחד, אין לו אלא להסתכל בדרכי הראשונים, ואם ככה נעשה שלא לזוז מדרכי הראשונים לא יהיה שכתת התורה. והיינו דקאמר קרא פי לא תשכח מפי "זרעו", שאם נלך בדרך הראשונים להיות "זרעם" ובניהם, לילך בעקבותיהם, באה ההבטחה שיהיו העקבים ניכרים כמו שכתב רש"י ז"ל, ונוכל לידע בזה דרך התורה. ^ו גם בכלל ההבטחה, שלעולם ימצאו עוד בין זרע ישראל שישימו לב לעקבות הראשונים. אבל ההולך ומבקש דרך התורה מאותו הדור שאי אפשר למצוא בו הלכה ברורה במקום אחד, זה ודאי בא לידי שכחת התורה. [ועיי"ש עוד באורך מסימן קסג ואילך].

^א ברש"י שיר השירים (א, ח): אם לא תדעי לך. זו היא תשובת הרועה, אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות צאנך את הַפָּה בְּנָשִׁים, שחדל לו הרועה מלהנהיג אותם. צָאִי לָךְ בַּעֲקֵבִי הַצֵּאֵן. הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הצאן, והעקבים ניכרים, טראצ"ט [=טרעיסעס] בלע"ז, וכן הרבה במקרא (תהלים עז, כ) וְעַקְבוֹתֶיךָ לֹא נָדְעוּ וכו', ואותו הדרך לכי. וְרָעִי אֶת גְּדִיתְךָ עַל מִשְׁכְּנֹת הָרָעִים. בין משכנות שאר הרועים שָׁאֵת אצלם. וזה הדוגמא [=הנמשל], אם לא תדעי לך כנסייתי ועדתי הַפָּה בְּנָשִׁים בשאר אומות איכה תרעי ותנצלי מיד המציקים לך להיות ביניהם ולא יאבדו בניך, התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו תורתו ושמרו משמרתו ומצותו, ולכי בדרכיהם, ואף בשכר זאת תרעי גְּדִיתְךָ אצל שרי האומות וכו'.

^ב פירוש: טריט.

קצ

דברי התרגום יונתן בעשרת הדברות

עד כמה מגיע חובת ההתבדלות והרחקה מן עוברי עברה

בעונינו הרבים מ'קוקט זיך אָן, און מ'זעט [ווי אידן נעמען אַ חלק מיט די רשעים]. דעס וואָס איך האָב שוין דאָס געזאָגט אַמאָל¹⁰ אין פרשת ואתחנן, און דאָ [בפרשת יתרו] איז אויך די זעלבע.

מ'זעט דאָ אין תרגום יונתן¹¹ [בפרשת יתרו, ובפרשת ואתחנן], זעט מען קלאָר, וואו ער הייבט אָן, ביי די עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת רעכנט ער אויס ביי יעדן דיבור [מחמש אחרונות], ביי יעדן דיבור עקסטער [האריך בלשונו, ביי] לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב, ביי יעדן דיבור הייבט ער אָן, אַז מ'זאָל נישט עובר זיין.

הייבט ער אָן [לפרש] אַז מ'זאָל נישט זיין חלילה אינאיינעם מיט 'די' [העושים כן, וכגון] עִם קְטוּלִין, מ'זאָל נישט זיין אינאיינעם מיט זיי.

און ס'איז אים נישט גענוג געווען וואָס ער זאָגט מ'זאָל נישט זיין אינאיינעם, זאָגט ער נאָכאַמאָל וְלֹא יִתְחַמֵּי בִּכְנֻשְׁתָּהוֹן עִם קְטוּלִין, ס'זאָל נישט 'אויסזען' צווישן אידן אַז מ'איז חלילה צוזאַמען מיט זיי.

בְּדִיל דְּלֹא יִלְפֹן בְּנִיכּוֹן מִן בְּתֵרִיכוֹן, [כדי] די קינדער זאלן זיך נישט לערנען אַז מ'זאָל זיין צוזאַמען מיט זיי.

קצא

לכאורה אין פסוק שטייט נאָר [אַז] ער זאָגט אונז אָן מ'זאָל 'אָזוי' נישט טון, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב, מ'זאָל נישט טון.

און דער תרגום יונתן גייט גאָר אַוועק אין די זייט, ער איז גאָרנישט מזכיר [בלוויז] אַז מ'זאָל נישט טון, [נאָר] ער זאָגט גאָר אָן אַזְהִירָה אַז מ'זאָל נישט זיין צוזאַמען מיט זיי. [און] נאָך מער זאָגט ער, ס'זאָל ניטאַמאָל אויסזען, ס'זאָל נישט אויסזען אָזוי ווי מ'איז צוזאַמען, [כדי] די קינדער זאלן זיך נישט לערנען דערנאָך זיי זאלן זיין צוזאַמען. ער שמועסט גאָרנישט [בלוויז] פונעם טון.

¹⁰ וועיין זה גם בס"ג ראה תשכ"ו (ובדברי יואל שם עמוד צב, ותניינא עמוד שלט). ועיין עוד בדברי יואל אמור (עמוד ריו).

¹¹ בתרגום יונתן הן בפרשתן (כ, יג) והן בפרשת ואתחנן (ה, יז): [לא תרצח]. עמי בני ישראל, לא תהיון קטולין, לא חברין ולא שותפין עם קטולין, ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם קטולין, ולא יקומון בניכוון מן בתריכוון וילפון לחוד היננו (פירושו: גם הם) למיהו עם קטולין, ארום בחובי קטולין 'חרבא' נפיק על עלמא: [לא תנאף]. עמי בני ישראל, לא תהיון גיירין, לא חברין ולא שותפין עם גיירין, ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם גיירין, דלא יקומון בניכוון מן בתריכוון וילפון לחוד היננו למיהו עם גיירין, ארום בחובי גיירא 'מותא' נפיק על עלמא:

[לא תגנב]. עמי בני ישראל, לא תהיון גנבין, לא חברין ולא שותפין עם גנבין, ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם גנבין, דלא יקומון בניכוון מן בתריכוון וילפון לחוד היננו למיהו עם גנבין, ארום בחובי גנבין 'כפנא' נפיק על עלמא:

[לא תענה ברעך עד שקר]. עמי בני ישראל, לא תהיון מסהדין בחבריכוון סהדי שיקרא, לא חברין ולא שותפין עם מסהדין סהדי שקרא, ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם מסהדין סהדי שיקרא, דלא יקומון בניכוון מן בתריכוון וילפון לחוד היננו למיהו עם מסהדין סהדי שיקרא, ארום בחובי סהדי שיקרא עננן סלקין ומטרא לא נחית, ויבצורתא איתא על עלמא:

[לא תחמד]. עמי בני ישראל, לא תהיון חמידין, לא חברין ולא שותפין עם חמידין, ולא יתחמי בכנשתהון דישראל עם חמידין, דלא יקומון בניכוון מן בתריכוון וילפון לחוד היננו למיהו עם חמידין, ולא יתחמי חד מנכוון ית אנתתיה דחבריה ולא לעבדיה ולא לאמתיה ולא לתוריה ולא לכל מאן דאית לחבריה, ארום בחובי חמידין מלכותא מתגריא בנכסיהון דבני נשא ולמיסב תהון, ועתידי נכסין מתמסכנין, ו'גלותא' איתא על עלמא.

קצב

[אבל ביאור הענין] ווייל 'דאָס' הייסט 'געטון'.

אַז מ'ווערט אַ שותף מיט זיי, דאָס הייסט שוין געטון.

און ס'איז נישט גענוג, אפילו מ'איז נישט קיין שותף, [אָבער] אַז מ'גייט נאָר אַזאַ דרך אַז ס'זעט אַזוי אויס, און מ'וועט זיך פון דעם לערנען דערנאָך אַז מ'וועט ווערן אַ שותף.

[און אפילו נאָר] אַז די קינדער וועלן זיך לערנען. אפילו אין דעם דור נאָכנישט, [אָבער] אַז ס'איז אַזוי אַז די קינדער אין אנדערן דור וועלן זיך לערנען [להיות שותפים עמהם, דאָס הייסט שוין אויך 'געטון'].

קצג

דעם איז מבוואָר דאָ אויפן אָרט, ביי די עשרת הַדְּבָרוֹת, דאָ אין תרגום יונתן.

[און] ס'איז אַ הפלא ופלא ווי ווייט מ'איז מזהיר אויף התרחקות [מהרשעים].

- [והוא כענין המבואר דלעיל, כי ע"י] נאָכדיל אַתְּכֶם, אַזוי אַרום [איז] וְהִיטֶם לִי סִגְלָה. - אַז ס'טאָר גאָר נישטאָמאָל אויסזען.

קצד

[נאָר] בעונינו הרבים [היינט] פאַרגעסט מען זיך גאָר אינגאנצן [מחובת ההתבדלות והתרחקות מרשעים].

מ'פאַרגעסט זיך שוין גאָר אינגאנצן. אַזוי ווי מ'רעדט זיך איין [להוושע מן הרשעים והשתתפותם], אַזוי ווי דער מַצֵּב פון דעם דור [איז].

דער מַצֵּב פון דעם דור [איז], ס'איז איינע פון די גרעסטע נסיונות, אַז מ'וויל זיך מתדמה זיין צו די אַלע שלעכטע דרכים, אויף אַזאַ אָפֶן [אָדער] אויף אַזאַ אָפֶן. און מ'וויל זיך איינרעדן אַז ס'איז גאָר לְשֵׁם שָׁמַיִם.

מ'גייט אין זייער דרך, און מ'גלייכט זיך צי [צו זיי].

און נישט נאָר ס'זעט אויס אַזוי ווי שותפים, נאָר מ'איז טאַקע שוין [שותפים].

[און נישט נאָר אַז] מ'האַט נישט מוֹרָא פאַר די קינדער, [נאָר] מ'איז אַליין אַזוי, אַז מ'ווערט שותפים [עם הרשעים], מ'ווערט אין אַלעמען [משותף ומחובר].

קצה

בעונינו הרבים אין דעם איז געכאַפט געוואָרן דער גאַנצער דור.

אַזוי ווי מ'זעט היינט בעונינו הרבים ווי מ'איז געכאַפט געוואָרן אין דור.

[אָבער] יעדער איד [פאַר זיך] ברויך צו וויסן דעם אָמֶת [ולא להתפעל מזרם הדור].

קצו

השם יתברך זאָל זיך מַרְחֵם זיין, [אַז] אידן זאָלן וויסן דעם אָמֶת.

מ'זאָל וויסן אַז אַלעס קומט [נאָר] פון הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

מ'זאָל זיך מַרְחֵק זיין פון די דרכים.

בעונינו הרבים [איז] די שווערע נסיונות פון דעם דור.

קצו

ביאור הפסוקים בתחילת הפרשה

איבערדעם שטייט, משה רבינו האט א נאָמען געגעבן די צוויי קינדער, אָפּער שם האָאָד גרשם פּי אָמר גר הִייתי בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה, וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר פּי אֱלֹקֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלָנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה.

קצח

[קושיא א]

הלא מה שניצול משה מחרב פרעה, היה מוקדם אל מה שהיה גר בארץ נכריה. ואם כן קשה למה שינה הסדר, לקרוא שם בנו הראשון על שהם הגירות שהיה במדין, ושם בנו השני על מה שניצול מחרב פרעה

לכאורה, דעס וואָס ער איז ניצול געוואָרן מִחֶרֶב פְּרָעָה, דעס איז דאָךְ געווען 'פריער' (ווי דער גר הִייתי בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה שבארץ מדין, שהרי) דעס איז דאָךְ געווען אין מְצָרִים [טרם שברח למדין]. דער חֶרֶב פְּרָעָה איז דאָךְ נאָךְ געווען אין מְצָרִים, ווען ער איז אים נאָכגעאַנגען מיטן חֶרֶב וַיִּבְקֶשׁ לְהִרְגֶּנּוּ אֶת מֹשֶׁה (שמות ב, טו).

דער אייברשטער האָט אים געטון אַ נֶס, [אז] ער איז ניצול געוואָרן פונעם חֶרֶב סִיָּה. [און] 'דערנאָכדעם' ווען ער איז געקומען קיין מְדִינָה, איז ער געווען אַ גֵר, 'דאָרטן' איז ער געווען אַ גֵר, דאָס איז דאָךְ געווען 'דערנאָךְ'. [דכל זמן היותו במדין] ביז ער איז געקומען אויסלייזן אידן, איז ער געווען אַ גֵר. [ונמצא] דאָס איז דאָךְ געווען שפּעטער.

קצט

[ואם כן] האָט ער געדאַרפט דעם ערשטן קינד אַ נאָמען געבן [אַלִיעֶזֶר] נאָךְ דער ערשטער מאָרע [שניצול מחרב פרעה], און דאָס צווייטע קינד נאָךְ די צווייטע מאָרע [שהיה גר בארץ נכריה], דאָס צווייטע קינד [היה לו לקרותו גרשם]. וואָס דען האָט ער אַ נאָמען געגעבן דעם ערשטן קינד נאָכ'ן גִּירוּת, און דאָס צווייטע האָט ער אַ נאָמען געגעבן נאָךְ די פריערדיגע מַעֲשֶׂה, וואָס ס'איז געווען וַיִּצְלָנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה.

הקדמה לשוב קושיא א

אמנם מבואר במכילתא בביאור כפל הלשון גר הִייתי בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה, דהכונה שאמר משה דאף שכולם עובדים עבודה זרה, אני אעבוד למי שאמר והיה העולם. וביאור הדבר, דיש שהוא גר בארץ אחרת, אבל יש לו שם אנשים כערכו שהם אחים לדיעה, אבל משה רבינו מלבד שהיה גר, היה גם בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה, שכל מעשיהם ודרכם היו נכרים לו, ולא השתייך עמיהם

[נאָר] דער מכילתא זאָגט¹⁰ [בביאור לשון הפסוק] גר הִייתי בָּאָרֶץ [נְכָרִיָּה].

[דהנה] לכאורה איז אַ קָשִׁיָּא, אַז מ'איז אַ גֵר איז דאָךְ עס [שוין] טייטש אין די פרעמד, פאַרוואָס זאָגט ער נאָךְ צי [דעם] בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה.

¹⁰ שכבר היה על צוארו, וכמבואר באורך בדברי חז"ל כמה נסים שנעשו לו, עיין במכילתא כאן עה"פ ושם האחד אליעזר, ובתנחומא (שמות, י) ומדרש רבה (שמות א, ל, דברים ב, כח, ושה"ש ז, פסוק ד), ומדרש תהלים (מזמור ד). ועיין מזה בקצרה ברש"י כאן (יח, ד), וברש"י שמות (ב, טו, ד, יא).

¹¹ במכילתא (יתרו, פרשה א) [והוא גם בילקוט (רמז רסח)]: בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה. רבי יהושע אומר נְכָרִיָּה היתה לו ודאי. רבי אלעזר המודעי אומר, בָּאָרֶץ נְכָרִיָּה, אמר משה, הואיל וכל העולם עובדים עבודה זרה, אני אעבוד לפני מי שאמר והיה העולם.

ועיין במרכבת המשנה שם (אות ו) שכתב בתוך הדברים וז"ל: וירצה שלכך גר אנכי לבדי לעבוד את ה', שאני רואה שהארץ נכריה, וכל העולם עובדי עבודה זרה.

זאָגט דער מכילתא, [דהכונה] ער איז געווען אַ גר 'באַרץ נכריה', [וואו] דאָס גאַנצע לאַנד איז אים געווען פרעמד, [ווייל] דאָס גאַנצע לאַנד האָט געדינט די עבודת זרה, און 'ער' האָט געדינט דעם באַשעפער.

ר

איבערדעם זאָגט ער צי פי גר הייתי 'באַרץ נכריה'. [ווייל] אַז מ'האָט צו זיך 'אַ פאַר', אַז מ'איז 'צווישן' דעם לאַנד, מ'איז 'צווישן עולם', [בבחינת] בתוך עמי אַנכי ישבת^{טו}, [וואָס] אַלעס 'גייט מיט', מ'גייט אין 'אין דרך', איז מען נישט אין דער 'פרעמד', איז מען נישט קיין גר באַרץ נכריה, מ'איז נישט אין אַ פרעמד לאַנד. אַז מ'גייט אויף איין דרך, איז מען טאַקע אַ גר, אָבער נישט אין קיין אַרץ נכריה, אַז מ'גייט אויף איין דרך.

רא

איבערדעם זאָגט דער מכילתא, [דלכן הוסיף לומר] באַרץ נכריה, ווייל ער איז געווען אין אַ פרעמד לאַנד, ווייל ער איז געגאַנגען אויף אַן אַנדערן דרך ווי דאָס גאַנצע לאַנד, איז ער געווען אַ גר באַרץ נכריה. דאָס איז דער פֿשט [בכוונת המכילתא], זאָגט דאָס דער מכילתא, אַז ער איז אַ גר געווען באַרץ נכריה, אין אַ פרעמד לאַנד, [ווייל] ער איז געווען אין אַן אַנדערן דרך פונעם גאַנצן לאַנד^{טז}.

רב

שוב קושיא א

באמת משה רבינו כבר היה משלים עצמו באותה שעה כשהרג את המצרי, ולטובת עצמו לא היה צריך להנצל מחרב פרעה. אבל הסיבה שהצילו ה', הוא לצורך בני ישראל. לפי שראה ה' שעתיד להשאר גר בארץ נכריה, ולא יתפעל מורם העולם, ועבור זה יאה ראוי להוריד התורה ולהיות רבם של ישראל, ולהאירם בדרך האמת

איבערדעם דאָס קאָן זיין [בטעם שהקדים קריאת שם גרשום].

[דהנה] השם יתברך האָט אים מציל געווען מחרב פרעה.

[ולכאורה] פאַרוואָס האָט מען אים געטון די נסים. [והלא] משה רבינו האָט געהאַט מסירת נפש, וואָס האָט ער געברויכט די וועלט, וואָס האָט ער דען געברויכט 'דעם' עולם.

[והרי] משה רבינו האָט זיך שוין משלים געווען אין יענע יאָרן, ער האָט אַוועקגעלייגט דעם מצרי מיטן שם המפְרָש^ט. [און] דער רמב"ם זאָגט^ט [דאָך] אַשְׁרֵי מִי שֶׁחֲתָמוּ יָמָיו בְּמַהֲרָה, אַז מ'איז דאָ ווייניגער אויף דעם עולם, [ווען] מ'איז זיך משלים. [ומשה רבינו] ער האָט זיך שוין געהאַט משלים געווען [את נפשו, ואם כן] וואָס האָט ער געברויכט דעם גַס [פון] יִצְחָק מִחֵרֶב פְּרָעָה.

רג

נאָר [ווייל] ער איז געווען אָנגעגרייט [אַז] ער זאָל ברענגען גרויסע זאַכן, פאַר אידן אַ תּוֹרָה אַראָפּברענגען, און [זיין] אַ מְנַהִיג יִשְׂרָאֵל.

^{טו} לשון הפסוק במלכים ב' (ד, יג): 'ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת.

^{טז} ועיין בחינה זו במסיבה מוצ"ש וישב תשט"ו [לשון קדשו רס, אות קכו-קכו].

^{טז} כמבואר ברש"י שמות (ב, יד), ומקורו במדרש (תנחומא שמות, י. ושמות רבה א, ט).

^ט באגרת לר' אברהם בנו (הנדפס בכתבי הרמב"ם) כתב הרמב"ם וז"ל: 'ודע בני, כי האדם המספיק [=הענין] בזה העולם השפל הנבזה, אין לו מנוחה בו, ואשריו למי שחתמו ימיו מהרה, בלא טרדת נפשו [=שלא נטרד נפשו ונשמחו מקרבת אלקים, על ידי השפעות הזרות שבעולם הזה].

רד

ונמצא שאלמלא מה שהיה ראוי לעמוד בהנמיון של גר הייתי בארץ נכריה, לא היה ניצול מחרב פרעה

[וממילא] חלילה אז ער העט נישט געווען גיווען בארץ נכריה, [נאך] ער העט זיך גיווען נאכגעבוירן נאכן לאנד, ווען ער העט גיווען מיטגעגאנגען נאכן לאנד, [שוב] לא היה ראוי להוריד התורה לישראל ולהיות רבם של ישראל, וממילא העט ער נישט גיווען געהאט דאס נס [פון] ויצלני מחרב פרעה.

דעם נס איז געווען אויף דעם ארופ, [ווייל] השם יתברך האט געוואוסט ער וועט בלייבן [גר בארץ נכריה, ויהא ראוי להיות רבם של ישראל].

רה

וכעין שמפרש בנור הקודש על מה שאמרו דאברהם ניצול מכבשן האש בזכות יעקב. הדבונה כי לצורך אברהם עצמו אין מן הראוי להציל מי שמוסר נפשו לה, כי אין מעלה ושלמות יותר מזה, והרמב"ם כתב אשרי מי שחתמו ימיו מהרה, על ידי שכבר השלים תיקון נפשו בעולם. אבל אברהם ניצול רק בזכות שהיה עתיד לצאת ממנו יעקב, שממנו יבנה בית ישראל

[והוא כעין] ווי ער זאגט דער נזר הקודש די זעלבע [לענין אברהם אבינו, שדרשו במדרש^{טז} את הפסוק] בית יעקב אשר פדה את אברהם, [אז] ער איז ניצול געווען מפיכשן האש דורך יעקב.

[ומבאר הנזר הקודש בשם היפה תואר]^{טז} וואָרן ווען נישט אים [יעקב], וואָס העט גיווען געווען [אלמליך] ווען ער [אברהם] העט נישט גיווען ארויסגעקומען מפיכשן האש. [והלא] ער האט געהאט מסירת נפש פארן באשעפער, וואָס האט ער נאך געברויכט [די וועלט]. נאָר ער האט אָבער געברויכט אַראָפּצוברענגען יעקב אָבינו וואָס ער האט אַראָפּגעברענגט [די] שְׂכֵטִי יִשְׂרָאֵל^{טז}. איבערדעם איז ער ניצול געוואָרן פֿזכות יעקב.

^{טז} בבראשית רבה (ט, ב): עֲטַרְתָּ זָקִינִים בְּנֵי בָנִים (משלי י, ו), האבות עטרה לבנים, והבנים עטרת לאבות. האבות עטרה לבנים, שנאמר (שם) וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם, הבנים עטרה לאבות, דכתיב עֲטַרְתָּ זָקִינִים בְּנֵי בָנִים. ○ רבי שמואל בר רב יצחק אמר, אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות של יעקב, מִשָּׁל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישורף, וצפה אותו השלטון באסטרוטולוגיא שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך, אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישורף, וצפה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להנצל בזכותו של יעקב, הדא הוא דכתיב (ישעיה כט, כב) לֵכֶן כֹּה אָמַר ה' אֵל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם, יעקב פדה את אברהם. ^{טז} בנזר הקודש שם מבאר דברי היפה תואר כזה והאריך בהרחבת הביאור כזה, ונעתיק רק הנוגע בעיקר לכאן, וז"ל: אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות יעקב. כתב היפה תואר וזה לשונו, תמיד למה לא היה אברהם כדאי להינצל בזכותו, שמסר עצמו על קידוש ה', שהוצרך לזכות יעקב. ועוד קשה, למה לא ניצל בזכות יצחק, כמו יעקב. ועוד קשה שהמשל בלתי צודק, דקאמר שיצא דינו לישורף, והרי אברהם אבינו אין דינו לישורף, ואם מלפני נמרוד יצא דינו לישורף, מלפני ה' שלט על כל הארץ אין דינו לישורף. ○ והנראה לי שמן הדין שכל מי שמוסר נפשו על קדושת ה' אין ראוי שיצילנו ה', כי טוב השלימות הגדול הזה, ולזה לא נזקק הקב"ה להציל רבי עקיבא וחביריו. ואם ניצולו חנניה מישאל ועזריה, היינו לשבֵר מתלעות עול שאמר (דניאל ג, טו) וְהָאֵל אֶלְקָא דִּי יִשְׂרָאֵל וְכֹחַ וְכֹחַ יִהְיֶה כַּח גְּדוּל, כדי שלא יספה בעדת חסידים ההם ויחשב כאחד מהם (עי' סנהדרין צג:). גם דניאל, להשיב תמורתו לגבֵרָא דִּי אֶכְלוּ קֶרְצֻהִי (דניאל י, כה). וההיקש על זה, כל הניצולים, לאיזה סבה צריכה להם לפי שעתם, הא בלאו הכי אין להצילם. ○ ולזה אברהם מצד עצמו מן הדין היה שישורף, כי זהו הטוב והראוי לו, אלא מפני משך הזרע הטהור שעדיין לא יצא ממנו, ניצל. דלהכי נקט יעקב, שהוא שלשלת היחס אשר היה מיטתו שלימה. ומכל מקום לא אמר [במדרש] שיצא דינו מהקב"ה, שלא לייחס חובה להשי"ת, עכ"ל [של היפה"ת]. ○ וכן יש לפרש בלשון תנחומא ג"ל (תולדות סימן ד) דגרסינן שמלאכי השרת קטרגו ואמרו לזה אתה מציל, כמה רשעים עתידים לעמוד וכו', דעיקר טענתם היה שטוב לו יותר לשרוף על קדושת ה', אלא שאם תצא ממנו בוראי משך זרע הגון היה ראוי להצילו מפני הצלת זרעו, אבל כאשר עתידין רשעים לצאת ממנו מה בצע בהצלתו, וטוב לו יותר להיות נשרף על קידה"ש להיות לו שלימות גדול לעוה"ב. והשיבם הקב"ה כמה צדיקים עתידין לעמוד, ואין להשגיח על הרשעים במקום הצדיקים וכו', ולא כהיפה תואר שנדחק לפרש התנחומא בענין אחר עי"ש.

^{טז} וז"ל הנזר הקודש שם בתחילת הענין: וכן בהא דמסיק אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות יעקב, כבר האריך היפה תואר למעניתו כזה, לבאר הטעם למה תלה הצלתו דוקא בזכות יעקב ולא בזכות עצמו, ויתבאר זה לקמן בע"ה. והיפה תואר שם עפ"י דרכו מסיק דלא דוקא יעקב לבד, אלא הכוונה הוא על יעקב וזרעו, כי יעקב

נישט ווייל ער האָט נישט געהאַט גענוג [איינגענע] זכּוּתִים, נאָר ווייל ער האָט נישט געדאַרפֿט צו זיין מער [בזה העולם התחתון, לצורך שלימות עצמו].

רו

וכעין זה היה כאן במשה רבינו, שניצול מחרב פרעה על שם העתיד

די זעלבע זאך איז דאָ אויכעט.

פאַרוואָס איז ער [משה רבינו] ניצול געוואָרן מִחֶרֶב פֶּרַעַה, ווייל ער איז געוועזן דער מענטש וואָס ער האָט איינגעזען דעם אָמֶת אַז מ'זאָל דינען דעם באַשעפֿער, [וממילא] איז אים נישט אָנגעגאַנגען אפילו [ער איז] בָּאָרֶץ נִכְרִיָּה.

אפילו דאָס גאַנצע לאַנד האָט געזאָגט פאַרקערט, האָט עס אויף אים נישט געמאַכט קיין רושם, און ער איז געבליבן אַ גֵר בָּאָרֶץ נִכְרִיָּה.

[ולכן מעיקרא] האָט אים דער בורא כל עולמים געהאַלפֿן [שניצול מחרב פרעה, כדי] ער זאָל [נאָכדעם] דערלייכטן די אויגן [פאַר די וועלט], אַז די וועלט האָט געזען דעם אָמֶת, מ'איז דערהויבן געוואָרן [על ידו].

רי

ולכן הקדים לקרוא על שם הגירות תחילה, כי הגירות היה הסיבה להצלה מחרב פרעה, וראוי שתקדים הסיבה להמסוקב איבערדעם איז רעכט, פאַרוואָס ער האָט 'קודם' געגעבן דעם נאָמען גֵר הֵייתִי בָּאָרֶץ נִכְרִיָּה. ווייל דאָס איז געוועזן די סיבה - [ווייל הקב"ה] מִרְאשִׁית כָּזאת הוֹדַעְתִּי - די סיבה פון וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פֶּרַעַה.

די סיבה פאַרוואָס ער איז ניצול געוואָרן מִחֶרֶב פֶּרַעַה, איז געווען 'פאַרדעם', ווייל דער בורא כל עולמים האָט געזען אַז ער וועט זיין אַ גֵר אין אַן אָרֶץ נִכְרִיָּה, ער וועט זיך נישט נאָכבייגן נאָכן לאַנד, ער וועט זיך נישט נאָכבייגן נאָכן לאַנד, איבערדעם איז ער ניצול געוואָרן [מחרב פרעה].

רח

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

אַזוי קאָן מען זאָגן היינט, [אויף] דעם ביסל אידן. דעם ביסל אידן וואָס דער אייבירשטער האָט געהאַלפֿן [שניצולו משנות הזעם], קאָן מען זאָגן דעם נס.

וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב, דאָס זענען מיר אלע.

די אידן וואָס זיי האָבן דאָס מיטגעמאַכט [בשנות הזעם], וואָס זיי האָבן מיטגעמאַכט די לעצטע זַמַּנִּים, אין די מְקוֹמוֹת מְסוּפָּנִים, [ווען] אויף יעדן איז געווען מִדַּת הַדִּין מְתוּחַ, [און] יעדער איז געווען אָנגעגרייט [להיות עֶפֶר וְאָפֶר].

רט

אַזוי ווי ס'שטייט (וירא יח, כז), אברהם אבינו האָט געזאָגט וְאֶנְכִי עֶפֶר וְאָפֶר, [ופירש רש"י] כּבֶּר הֵייתִי רֹאשׁ לְהִיט עֶפֶר וְאָפֶר.

[אפֿר] דעמאָלטס ביי נְמֻרְדִּין, און ער העט געווען עֶפֶר ביי די [מלחמת ד'] מְלָכִים.

הוא שלשלת היחס אשר היה מטתו שלימה, ולפיכך המשילים לבת הנישאת למלך, לפי שעתידים להתדבק בו בקבלת התורה. וכן משמע נמי לישנא דקרא התם דכתיב כה אמר ה' אֵל בְּיָתִי יַעֲקֹב, דמשמע זרע יעקב. וכן הא דכתיב בתריה התם (בישעי' שם, כג) לֹא עָתָה יְבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא יִתְרוּר פָּנָיו כִּי בְרָאתוֹ יִלְדִּיו מֵעֵשָׂה יְדֵי בְּקָרְבוֹ וכו'.
ע' מלשון ברכת זכרונות למוסף ראש השנה. והכוונה לענייננו, כי הקב"ה ראה מראשית דבר אחרית דבר, שהוא ישאר גֵר בָּאָרֶץ נִכְרִיָּה, ולסיבה זו הצילו מחרב פרעה מקודם לזה.

רי

נאָר מיט נְסִי הַבּוֹרָא ברוך הוא [איז וואָס] מ'איז געבליבן.
דעם ביסל אידן, זענען מיר אַלע געבליבן מַחֲרֵב פֶּרְעָה.

ריא

[און] פאַרוואָס איז מען געבליבן ? !

דאַרף מען צו וויסן [שהוא רק בכדי] אַז מ'זאָל וויסן אַז 'וואו' מ'קומט, זאָל מען זיך 'האַלטן' !

מ'זאָל נישט קוקן [אויפן גאַנצן לאַנד].

[נאָר מ'זאָל וויסן מ'איז] בַּאָרְץ נִכְרִיָּה ! מ'איז אין אַ פֶּרַעַמַּד לאַנד !

ריב

מ'זאָל וויסן אַז 'אַזוי' איז דאָ יעדער איד.

אַז מ'פירט זיך בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵינוּ, האָט מען נישט צו זיך 'קיינ גלייכן'.

[ווייל] די מדינה בעונינו הרבים איז מְשׁוּקָע.

און אפשר גאָר, און אפשר גאָר די גאַנצע וועלט.

די גאַנצע וועלט.

אַזוי ווי די גמרא רעכנט אויס^ע דעם [מצב הדור אין] עיקבא דמשיחא.

ריג

אַזוי ביי יעדן טריט און ביי יעדן שריט, דאַרף מען צו וויסן מ'טאָר נישט קוקן

[אויף די וועלט].

ריד

איבערהויפט היצטערט, אין דעם נְסִיֹן הַכָּלְלִי.

בעונינו הרבים, דער נְסִיֹן הַכָּלְלִי וואָס ס'איז אַראָפּגעקומען אויף אידן^ט, אַז

מ'רעדט זיך איין אַז דורך מינות און אַפיקורסות, דורך שְׁמִדוֹת, דורך די וואָס זיי

שְׁמִדִין אויס אידן, דעם ברענגט חֲלִילָה אַ יְשׁוּעָה מיט אַ גאולה.

[ואפילו אלמלי] ווען דאָס זאָל חֵס וְשְׁלוֹם ברענגען [איזה ישועה והצלה לישראל], טאָר

מען עס אויך נישט נעמען !

ווייל ווער ס'גלייבט אַז ס'איז דאָ אַ באַשעפער [דער גלייבט אַז] אידן קענען נאָר

געהאָלפן ווערן מיט אַמוּנָה ! מיט אַמוּנָה און מיט תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה !

איבערהויפט אַז ס'איז דער היפוך [מהצלה וישועה, און] ס'איז שְׁקָר גְּמוּרָה^ט.

רטו

[און] בעונינו הרבים, די וועלט איז 'געכאַפּט' !

דאַרף מען וויסן : מ'דאַרף צו זיין אַ גַר בַּאָרְץ נִכְרִיָּה !

מ'דאַרף זיך נישט 'איבערשרעקן' [פון די גאַנצע וועלט].

מ'דאַרף זיך נישט איבערשרעקן !

^ע בגמרא סוטה (דף מט) וסנהדרין (דף צו-צח), עיי"ש באורך.

^ט בהצלחת הרשעים בהקמת מלכות המינות.

^ט כי האמת שלא בא על ידם שום הצלה, רק הם גרמו כל הצרות. וכמו שמבאר רבינו בכמה מקומות, ובפרט בעל הגאולה ועה"ת.

רטז

[קושיא ב]

לפי פשוטו יוקשה מה שקרא שם בנו על שהיה גר בארץ נכריה, דבשלמא מה שניצול מחרב פרעה, זה היה 'ישועה' והצלה, אבל הגירות בארץ נכריה הוא לכאורה 'צרה', ואין הדרך לקרוא שם הבן על שם הצרה רק על שם הישועה

משה רבינו [ווען ער] האט א נאָמען געגעבן פאַר א קינד, האָט ער א נאָמען געגעבן אויף דעם נַם, [אַז] דער אייבירשטער האָט אים געהאַלפן אַז ער איז געבליבן אין אַן אַרץ נַכְרִיָה.

[ולפי פשוטו לכאורה יוקשה, דהתינת מה שקרא שם אליעזר נחא, ווייל] מִיָּלָא וַיִּצְלָנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה, איז א יְשׁוּעָה, אַז ער איז ניצול געוואָרן. [אַבער דער] כִּי אָמַר גַּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נַכְרִיָה איז דאָך א צָרָה, לכאורה האָט ער א נאָמען געגעבן אויף די צָרָה. [והלא] געוויינטליך גיט מען א נאָמען נאָך א יְשׁוּעָה, און דאָ האָט ער א נאָמען געגעבן אַז ער איז געווען א גַר בְּאֶרֶץ נַכְרִיָה.

ריז

ישוב קושיא ב

אמנם לדרכינו נחא, כי באמת היה זה אצלו ישועה גדולה, מה שזכה להשאר

גר בארץ נכריה, ולעבוד את ה' אף כשהיה במצב כזה אשר כל אנשי ארצו סרו מדרך ה'

נאָר וואָס'זשע דען, דאָס איז א גרויסע יְשׁוּעָה, [אַז] דער בורא כל עולמים האָט אים געהאַלפן, אַז כאָטשיג ער איז געווען א גַר, [אַבער] ער איז געבליבן בְּאֶרֶץ נַכְרִיָה^ע.

אַזוי ווי דער מכילתא טייטשט. דער מכילתא טייטשט [דעם] בְּאֶרֶץ נַכְרִיָה, [אַז] ער איז געווען אין א פרעמד לאַנד, [וואו] די גאַנצע לאַנד איז געווען אַנדערש ווי ער. זיי האָבן געדינט עֲבֹדָה זָרָה, און ער האָט געוואָלט דינען דעם באַשעפער.

האָט ער געגעבן שְׂבַח וְהוֹדָיָה פֶּאֶרן בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים, [אויף דעם וואָס] ער איז נישט 'מיטגעריסן' געוואָרן מיטן לאַנד, אַז מ'ווערט נישט מיטגעריסן מיט די 'פרעמדע וועלט'.

ריח

ולענין מצב דורינו:

נאָר בעונינו הרבים, ברויך מען זיך באַרעכענען צי קען מיר זיך דאָס באַרימען ? ! בעונינו הרבים, מ'ווערט יאָ מיטגעריסן !

אפילו ווען ס'דאָכט זיך מ'איז נישט 'אינגאַנצן' [נמשך מיט די וועלט]. דער אָמֶת, דער אָמֶת איז, מָה אומֶר וּמָה אַדְבָּר, איך מוז זאָגן, ביי אונז אַליין אפילו, איך זעה שוין וואו מ'האַלט מיר, [מ'מיינט] מ'גייט אַזוי 'אַליין', [אַבער] מ'ווערט אסאך מאָל 'מיטגעכאַפט'.

מ'מיינט גאָר פאַרקערט, מ'מיינט אַז מ'איז 'איבערגעטריבן'. אפילו אין די היינטיגע לאַגע^ט, פון דעם וואָס מ'רעדט זיך איין איבער די גאולה [של שוא], און מ'גייט נאָך [אחרי הרשעים], מ'ווערט [אַ] שוּתָף [עמהם]. מ'מיינט גאָר אַז דאָס איז איבערגעטריבן [מלחמתינו נגד זה].

^ע ועיין עוד בשמות רבה (א, לג): דרך הצדיקים לשום שם לבניהם לענין המאורע, ביוסף מהו אומר, וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּכוֹר מִנְשֵׁה וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם [מקץ מא, נא-נב], כדי להזכיר את הנסים שעשה הקב"ה עמו. אף משה קרא שם בנו גִּרְשׁוֹם, על 'הַנֶּסֶם' שעשה לו ה', שגר היה בארץ נכריה, וַהֲצִלֵּחוּ הַקִּבְיָה מִשָּׁם.

^ט פירוש: מַצָּב.

ריט

נאָר איך מוז זאָגן דעם אָמֶת:

[עס איז] פּונקט פאַרקערט, אַסאַך מאָל לאָז איך נאָך [שלא להתריע כל כך], און איך זעה [נאָכדעם] איך בין נישט גערעכט [געווען דערמיט].

[ווייל] מ'טאָר נישט נאָכלאָזן גאָרנישט!

ממוז זיך האַלטן פעסט!

מ'מוז וויסן [אַז] מ'איז באַרץ נאָריה!

רכ

מורי ורבותי!

אַז מ'וועט נישט וויסן 'היינט', אַז מ'וועט נישט וויסן אַז מ'טאָר זיך נישט נאָכריקן נאָך דער וועלט, קלילה וועט מען געכאַפט ווערן!

[כי בהכרח] ווערט מען געכאַפט!

דאָס איז דאָס גאַנצע אומגליק [פונעם דור, אַז] מ'ווערט 'באָאיינפלוסט' פון דער וועלט! יעדער ווערט באָאיינפלוסט פון די וועלט!

רכא

[און] ס'איז טאַקע אַ גרויסער נסיון.

ס'איז אַ גרויסער נסיון.

[ווען] ס'ליגט דער 'איינפלוס' פון די וועלט, [וואָס] ס'כאַפט אַריין יעדן.

רכב

ישוב קושיא א (באופן שני)

הגם של הגירות באַרץ נאָריה, היה בעיניו יותר חשוב וגדול, כי אלמלי הגם הגירות לא היה אצלו שום חשיבות כל ההצלה, דאס ח"ו היה מתחבר עם אנשי מדינתו ודרכם, עדיף לו שלא לחיות עור, ולכן הקדים גם זה של הגירות באַרץ נאָריה

משה רבינו האט אָפגעגעבן שְׂבַח וְהוֹדָיָה פאַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [על שזכה להשאר גר

באַרץ נאָריה].

איבערדעם האָט ער אַ נאָמען געגעבן דאָס ערשטע קינד [על שם מאורע זה, ווייל] ס'איז ביי אים געווען אַ 'גרעסער' נס.

רכג

דאָס אויך קען זיין [טעם נוסף על שהקדים שם גרשום, ווייל] דאָס איז געווען אַ גרעסער נס, אַז ער איז געבליבן באַרץ נאָריה, אַז ער האָט זיך נישט געלאָזט 'באָאיינפלוסן' פונעם לאַנד.

ער איז געווען אין אַ לאַנד [וואו] זיי זענען אַלע געווען אַנדערש פון אים, זיי זענען אַלע נישט געווען אין זיין מיינונג, און דער בורא כל עולמים האָט אים געהאַלפן [שלא נתפעל מזה, ולא נמשך אחריהם].

רכד

וְהָיָא שְׁעָמְדָה לוֹ.

דער גרויסער זכות פון משה רבינו.

ער האָט אים געהאַלפן, אַז ער איז געבליבן באַרץ נאָריה.

ער האָט זיך גאָרנישט 'איבערגעשראַקן'!

ער איז געבליבן 'פעסט' ביי זיין מיינונג!

רכה

זכותו יגן עלינו !

ס'זאל 'אויף אונז אויך' מגין זיין [זכותו, אז] מ'זאל מיר זיך נישט איבערשרעקן פאר דער וועלט !

מ'זאל מיר בלייבן 'בארץ נכריה' !

מעג זיין פרעמד פון דער גאנצער וועלט !

מעג זיין [די וועלט] ביי אן אנדערע שיטה.

[אבער] אונז זאל מיר קוקן [נאר דעם] רצון הבורא ברוך הוא !

די תורה הקדושה, און דעם רצון השם ברוך הוא !

רכו

השם יתברך זאל אונז העלפן, מ'זאל מיר זיך האלטן דערפון.

למען השם ולמען הרחמים !

מ'זאל מיר זיך האלטן דערפון, [אז] מ'זאל נישט 'מיטגעריסן' ווערן [מיט די וועלט].

מ'זאל נישט געכאפט ווערן [פון] וואס 'דער' זאגט און וואס 'ענער' זאגט.

אונז דארף מיר צו וויסן [אז] מ'זאל זיך 'האלטן' !

מ'זאל זיך נישט לערנען פון קיינעם !

נאר דער רצון הבורא ברוך הוא, און די תורה הקדושה !

רכז

איבערדעם האט משה רבינו, די ערשטע קינד האט ער א נאמען געגעבן [על שם

הנס שהיה גר] 'בארץ נכריה'.

[ווייל] צו בלייבן בארץ נכריה איז נאך מער נס געווען ווי ויצלני מחרב פרעה.

ווארן ווען חס ושלום אז 'דאס' העט אים נישט גיווען געלונגען, ער זאל

בלייבן בארץ נכריה, העט אים ליבערשט גיווען געוועזן [אז] ער זאל נישט ניצול

ווערן מחרב פרעה, העט ער ליבערשט גיווען 'געגאנגען' פון דער וועלט !

ער האט נישט געוואלט 'זיין אויף דעם עולם', טאמער ער וועט זיך חלילה

נאכריקן נאך דער וועלט !

איבערדעם איז דאס געווען ביי אים דאס ערשטע נס, איבערדעם האט ער דעם

ערשטן נאמען געגעבן [אויף דעם נס פון] פי גר הייתי בארץ נכריה.

און דערנאך הערשט, אז ער איז געבליבן 'זיכער' [גם] בארץ נכריה, דערנאכדעם

איז א חשיבות [דער] ויצלני מחרב פרעה.

רכה

ולעגן מצב דורינו:

דאס קאן מיר אונז אויך זאגן :

געלויבט השם יתברך !

מ'האט אונז מציל געווען ממות לחיים.

מ'זעמיר לעבן געבליבן.

מ'קאן מיר נאך עפעס טון דעם רצון הבורא ברוך הוא !

רכט

אבער ווען וועט דאס זיין א שבח ?

אַז מ'וועל מיר זיין "בְּאֶרֶץ נְכָרִיָּה" !

מ'וועל מיר זיין "פרעמד פון דער וועלט" !

מ'וועל מיר זיך נישט לאָזן 'באַאיינפלוסן' פון דער וועלט !

מעג זיין וואָס אימער ! אונז וועל מיר נאָר קוקן [אויף] דעם רָצוֹן הַבוֹרָא ברוך הוא, און די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה !

רל

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן :

מ'זאָל מיר די זְכוּיָה האָבן מ'זאָל מיר דאָס קענען זאָגן, [אז] גַּר הֵייתִי בְּאֶרֶץ נְכָרִיָּה. [און דעמאלטס] איז אַ גרויסער שְׂבַח (דער) וַיַּצְלֵנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה.

דער בורא כל עולמים זאָל אונז העלפן ווייטער :

מ'זאָל מיר זוכה זיין נאָך צו דערלעבן פֿל מיני ישועות טובות.

מ'זאָל מיר דאָס קענען דערציילן.

רלא

ווען וועל מיר דאָס דערציילן ?

ווען מ'וועט זוכה זיין צום מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וועל מיר קאנען קומען צו אים [און זאָגן] דאָס זענען די אידן וואָס זענען ניצול געוואָרן, וואָס זענען ניצול געוואָרן מִמֶּנָּה לְחַיִּים, בְּחֶסֶדִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַמְּרַבִּים וּבְחֶסֶדִי הַגְּדוֹלִים.

השם יתברך האָט אונז געטון חֶסֶדִים מְרַבִּים, יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂינוּ.

זאָל מיר נאָר די זְכוּיָה האָבן מ'זאָל מיר דורכגיין די צייט [בְּשָׁלוֹם].

[און] מ'זאָל מיר קענען זאָגן : אונז זעמיר אויך געבליבן בְּאֶרֶץ נְכָרִיָּה !

מ'האָב מיר דאָס אויסגעהאלטן די נְסִיוֹנוֹת !

רלב

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן :

מ'זאָל מיר די זְכוּיָה האָבן, אונז זאָל מיר זוכה זיין צו זען די ישועה שְׁלִימָה, און פֿני מְשִׁיחַ צִדְקִנִּי, מִתּוֹךְ נַחַת וְשִׁמְחָה.

[און] ביז דערווייל, זאָל מיר טון דעם רָצוֹן הַבוֹרָא ברוך הוא.

האָב מיר נאָך די אייגע וואָך^פ פון די יְמֵי הַשּׁוֹכְבִּי"ם.

מ'זאָל זיך נישט פארגעסן.

מ'זאָל זיך נישט פארגעסן [אז] מ'זאָל מִתְקֵן זיין וואָס מ'קען, און מְקַבֵּל זיין דעם עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם.

בְּמַהֲרָה זאָל מיר זוכה זיין צו זען די ישועה שְׁלִימָה.

בְּהִתְרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וַיִּשְׂרָאֵל, וְהַתְגַּלּוֹת כְּבוֹד שְׁמַיִם עָלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^פ פרשת משפטים [בשנה פשוטה].

